

**ТЭТГЭВРИЙН ХУРИМТЛАЛЫН ТОГТОЛЦООНЫ ТАЛААРХ
ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА**

*Ц.Норовдондог (Ph.D), Р.Нургүл, Ц.Ариунаа,
И.Жаргалзаяабямба, П.Уранчимэг*

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

Нэг. ТЭТГЭВРИЙН ТОГТОЛЦОО

Хоёр. ТЭТГЭВРИЙН ХУРИМТЛАЛЫН ТОГТОЛЦООТОЙ ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА

1. БҮГД НАЙРАМДАХ СИНГАПУР УЛС
2. БҮГД НАЙРАМДАХ КАЗАХСТАН УЛС
3. НОРВЕГИЙН ХААНТ УЛС
4. БҮГД НАЙРАМДАХ ЧИЛИ УЛС
5. НИДЕРЛАНДЫН ХААНТ УЛС

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Хүснэгтийн жагсаалт

- Хүснэгт 1. Тэтгэврийн хуваарилалтын болон хуримтлалын тогтолцооны сул ба давуу тал
- Хүснэгт 2. Хуримтлалын данс
- Хүснэгт 3. Хуримтлалын шимтгэлийн хувь хэмжээ, дансны хуваарилалт
- Хүснэгт 4. MediSave дансны шимтгэл
- Хүснэгт 5. Хуримтлалын дансны хүү
- Хүснэгт 6. Нэмэлт хүү
- Хүснэгт 7. Тэтгэврийн дансанд шилжүүлэх хуримтлал
- Хүснэгт 8. CPF LIFE хөтөлбөрт хамрагдах нөхцөл /Стандарт тэтгэвэр/
- Хүснэгт 9. Өв залгамжлах эрх үүсэх нөхцөл
- Хүснэгт 10. Silver Support Scheme хөтөлбөрт хамрагдах иргэнд олгох дэмжлэг
- Хүснэгт 11. Workfare Income
- Хүснэгт 12. Workfare Income Supplement Scheme хөтөлбөрт хамрагдсан иргэнд үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэг
- Хүснэгт 13. Тэтгэвэр авах нөхцөл, хэлбэр, хэмжээ
- Хүснэгт 14. Чили Улсын сан
- Хүснэгт 15. Нидерландын тэтгэврийн шимтгэлийн хувь хэмжээ

Зургийн жагсаалт

- Зураг 1. Хуваарилалтын тогтолцооны тэтгэвэр олголт
- Зураг 2. Хуримтлалын тогтолцооны тэтгэвэр олголт
- Зураг 3. Хуримтлалын дансанд шимтгэл төлөх
- Зураг 4. Хуримтлалын төвлөрсөн сангийн засаглал
- Зураг 5. Тэтгэврийн хуримтлалыг хөрөнгө оруулалтад оруулах
- Зураг 6. CPF LIFE хөтөлбөрөөс олгох тэтгэврийн төрөл
- Зураг 7. Энгийн дансны хуримтлалын зарцуулалт
- Зураг 8. Төрийн тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны бүтэц
- Зураг 9. ТХНС-ийн засаглал
- Зураг 10. ХОМБ-аар дамжуулан тэтгэврийн хуримтлалаа хөрөнгө оруулалтад оруулах
- Зураг 11. Норвегийн баялгийн сан, тэтгэврийн сан
- Зураг 12. Норвегийн Засгийн газрын тэтгэврийн сан
- Зураг 13. Норвегийн тэтгэврийн сангийн хөрөнгө оруулалтын бүтэц
- Зураг 14. Тэтгэврийн тогтолцоо
- Зураг 15. Тэтгэвэр болон баялгийн сан
- Зураг 16. Нидерланд улсын тэтгэврийн тогтолцоо
- Зураг 17. Тэтгэврийн гурвалжин

УДИРТГАЛ

Судалгааны захиалгын дагуу “Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны талаарх гадаадын зарим орны туршлага” сэдэвт судалгааны ажлыг Парламентын судалгааны хүрээлэнд гүйцэтгэв.

Судалгааны зорилго: УИХ-ын гишүүний захиалгын дагуу тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоо бүхий орнуудын туршлагыг харьцуулан судлах.

Судалгааны хамрах хүрээ: Судалгаанд Нидерланд, Сингапур, Казахстан, Норвеги, Чили зэрэг тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоотой орнуудыг сонгон авч тэтгэврийн хуримтлалын сан бүрдүүлэлт, сангийн удирдлага, сангийн зарцуулалттай холбоотой асуудлуудыг дэлгэрүүлэн судлав. Мөн судалгааны эхний бүлэгт тэтгэврийн тогтолцооны талаарх ерөнхий мэдээллийн хүрээнд тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны онцлогийн талаарх мэдээллийг дэлгэрүүлэн авч үзсэн болно.

Судалгааны арга зүй: Судалгааны явцад холбогдох мэдээллийг гадаад хэлнээс хөрвүүлэх, судалгааны захиалга болон удирдамжид заасан сэдэв, чиглэлийн дагуу мэдээллийг харьцуулан судлах, нэгтгэн дүгнэх зэрэг арга зүйг ашиглав.

Keyword: *pension system, funded pension system*

Түлхүүр үг: *тэтгэврийн тогтолцоо, тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоо*

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Аливаа улс орон тэтгэврийн тогтолцоогоо бүрдүүлэхдээ тухайн орны эдийн засаг, нийгэм, улс төрийн нөхцөл байдлыг анхааран үзэж ирээдүйгээ харсан зөв тогтолцоог бүрдүүлэх нь чухал гэж үздэг байна. Дэлхийд тэтгэврийн тогтолцооны хуваарилалтын болон хуримтлалын гэсэн 2 сонгодог хэлбэр байдаг. Тэтгэврийн хуваарилалтын (Pay-as-you-go буюу PAYG) болон тэтгэврийн хуримтлалын (Fully funded) тогтолцооны аль аль нь давуу болон сул талтай тул тогтолцооны сонголтыг хийхдээ үр ашиг, эрсдэлийг сайтар тооцох шаардлагатай хэмээн судлаачид зөвлөдөг.²⁸⁶

Тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцооны үед одоогийн ажил эрхлэгчид нь одоогийн тэтгэврийг санхүүжүүлдэг бөгөөд ирээдүйд тэтгэвэрт гарах үедээ ирээдүйн ажил эрхлэгчдийн санхүүжилтэд найдах хэрэгтэй болдог. Өөрөөр хэлбэл, хүн амын өсөлтөөр бий болсон илүү олон ажил эрхлэгчид, эдийн засгийн өсөлтөөр бий болсон илүү өндөр цалингаас шимтгэл төлж энэхүү тогтолцоог санхүүжүүлж байдагт энэхүү тогтолцооны эдийн засгийн механизм оршино. Тиймээс тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцоо нь хүн ам зүйн болон эдийн засгийн өсөлтийн бодлоготой шууд холбоотой.

Тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцооны үед тэтгэврийг дараах 2 аргаар тогтоодог.

- Тогтсон хэмжээгээр тэтгэвэр тогтоох (Defined benefits буюу DB) – Тэтгэвэр нь цалин болон шимтгэл төлсөн хугацаанаас хамааран тогтоогддог.
- Нэрийн дансаар тогтоох (Notional Defined Contributions буюу NDC) – Төлсөн шимтгэл нь нэрийн дансанд хөтлөгдөх бөгөөд тухайн нэрийн дансанд хүүгийн бичилт хийнэ. Тэтгэвэрт гарах үед нь энэ дансанд хуримтлагдсан бичилтээс тэтгэвэр тооцогдоно.

Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны үед тэтгэврийн санхүүжилт нь тэтгэврийн шимтгэл болон хуримтлагдсан хөрөнгийг санхүүгийн зах зээлд байршуулж олсон ашгаас бүрддэг. Тиймээс энэ тогтолцоо нь санхүүгийн зах зээлийн нөхцөл байдалтай шууд холбоотой.

²⁸⁶ <https://journals.openedition.org/estetica/5747>

Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны үед тэтгэврийг хуримтлалаас тооцож тогтоох (Defined Contributions буюу DC) аргачлалыг ашиглана. Өөрөөр хэлбэл, ажил эрхлэгч тэтгэвэрт гарахад нийт хуримтлагдсан мөнгөнөөс хамааран авах тэтгэвэр нь тогтоогдоно. Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны үед тодорхой хугацааны туршид хуримтлал бий болсны дараа тэтгэврийн хуваарилалт хийгддэг учраас энэ тогтолцоог шууд нэвтрүүлэх боломжгүй байдаг.

Тэтгэврийн тогтолцоонд туйлын зөв тогтолцоо гэж байхгүй бөгөөд аль ч тогтолцоо нь өөрийн давуу, сул талтай байдаг учраас практикт хуваарилалтын болон хуримтлалын тогтолцоог хослуулан хэрэглэх нь элбэг байдаг байна. Тухайлбал, Герман, Франц, Итали, Америк зэрэг орнууд нь анх зөвхөн хуримтлалын тогтолцоог нэвтрүүлсэн боловч Америк Их хямралын дараа Герман, Франц, Итали Дэлхийн II дайны дараах гиперинфляцын үед хуваарилалтын тогтолцоог нэвтрүүлсэн байна. Дэлхийн II дайны дараах эдийн засаг болон хүн амын өсөлтийн тааламжтай нөхцөлд барууны олон улс хуваарилалтын тогтолцоог амжилттай нэвтрүүлсэн нь тухайн улс орнуудын нийгэм-эдийн засагт ихээхэн эерэг нөлөө үзүүлсэн байдаг. Гэвч хүн амын насжилт болон санхүүгийн их хямралын дараах эдийн засгийн сул өсөлт нь хуримтлалын тогтолцоог хөгжүүлэх шаардлагыг бий болгож, улс орнууд тэтгэврийн тогтолцоондоо шинэчлэл хийх бодлого баримтлах болсон.

Тэтгэврийн хуваарилалтын болон хуримтлалын тогтолцооны давуу болон сул талыг авч үзвэл:

Тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцооны үед тэтгэвэр авагч урьдчилан тогтоосон хувь хэмжээгээр тэтгэвэр тогтоолгох давуу талтай байдаг бол нийгэм, эдийн засаг, хүн ам зүйн бодлогоос өндөр хамааралтай байдаг тул төрөөс тэтгэврийн шимтгэлийн хувь хэмжээ болон тэтгэвэрт гарах насыг нэмэгдүүлэх эрсдэлтэй тулгарч байдаг.

Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны үед тухайн хүний хуримтлуулсан шимтгэлээс хамааруулан тэтгэвэр тогтоох тул хүн амзүйн болон төсөв, эдийн засгийн бусад нөхцөл байдлууд нөлөөлөхгүй байх давуу талтай боловч хэрэв тухайн хүн хангалттай хуримтлал үүсгэж чадахгүй бол хуримтлуулсан шимтгэлээс хамааран бага тэтгэвэр тогтоолгох эрсдэлтэй. Түүнчлэн хуримтлалын сан нь эдийн засагт тодорхой хэмжээний хуримтлалыг бий болгож хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр болон ашиглагдсанаар эдийн засагт эерэг нөлөө үзүүлэх боловч нөгөө талдаа эдийн засгийн хямрал, санхүүгийн зах зээлийн эрсдэлээс өндөр хамааралтай учраас эрсдэлтэйд тооцогдоно.

Судалгаанд авагдсан орнуудын туршлагыг тоймлон авч үзвэл:

Тэтгэврийн тогтолцооны хувьд судалгаанд авагдсан 5 орон бүгд хуримтлалын тогтолцоог хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд зарим нь бүрэн хуримтлалын тогтолцоотой, зарим нь хуваарилалтын болон хуримтлалын хосолсон тогтолцоотой байна. Тухайлбал, Сингапур Улс тэтгэврийн бүрэн хуримтлалын тогтолцоотой. Чили Улс 1981 онд тэтгэврийн шинэчлэл хийснээр хуваарилалтын тогтолцооноос хуримтлалын тогтолцоонд шилжсэн боловч одоогоор хүн амын нэг хэсэг нь хуучин тогтолцоондоо хамрагдаж хуваарилалтын зарчмаар тэтгэвэр авч байна. Цаашдаа хуучин тогтолцоогоо дуусгаж хуримтлалын тогтолцоонд бүрэн шилжих төлөвлөгөөтэй байна.

Нидерланд, Казахстан, Норвеги зэрэг улсууд хуваарилалт болон хуримтлалын тогтолцоог хослуулан хэрэглэдэг. Казахстан Улсын хувьд 1998 онд тэтгэврийн шинэчлэл хийж тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоог нэвтрүүлсэн. Одоогоор шинэ, хуучин 2 системийг хослуулан хэрэглэж байгаа бөгөөд цаашдаа шинэ системдээ бүрэн шилжих төлөвлөгөөтэй байна. (1998 оноос өмнө ажил эрхэлж эхэлсэн иргэд тэтгэврийн хуучин системд, 1998 оноос ажил эрхэлж эхэлсэн иргэд шинэ систем хамрагдана)

Тэтгэвэр авах эрх үүсдэг нас улс орон бүрд өөр байна. Сингапурт 65, Нидерландад 66, Норвегит 62 нас байх бөгөөд хүйс харгалзахгүй. Норвегит иргэн өөрөө хүсвэл 75 нас хүртэл ажиллаж болно. Үлдсэн хоёр орны хувьд хүйсээр ялгаатай байна. Казахстанд эрэгтэй 63, эмэгтэй 60 нас (эмэгтэй насыг мөн 63 болгох зорилгоор жил бүр 6 сараар нэмэгдүүлж байна), Чилид эрэгтэй 65, эмэгтэй 60 нас байна.

Улс орнууд тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоог тэтгэврийн хуримтлалын сан байгуулах замаар хэрэгжүүлж байна. Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоо төрийн, хувийн гэсэн 2 хэлбэртэй байхаас гадна заавал хамрагдах, сайн дураар хамрагдах хэлбэртэй байж болдог.

Зарим орны хувьд заавал хамрагдах хуримтлалын тэтгэврийг төрөөс хэрэгжүүлдэг бол зарим оронд хувийн сектор хэрэгжүүлж байна.

Судалгаанд авагдсан орнуудаас Сингапур, Казахстан улсууд нь төрийн хуримтлалын тэтгэврийн тогтолцоог хэрэгжүүлдэг бөгөөд хуримтлалын нэгдсэн сантай. Иргэд албан журмаар заавал хамрагдах зохицуулалттай боловч Казахстан Улсын хувьд одоогоор тэтгэврийн шинэ, хуучин 2 системийг хослуулан хэрэглэж байгаа тул хуучин системд хамрагдсан хүмүүс хуримтлалын нэгдсэн сангийн тэтгэвэрт хамрагдахгүй, зөвхөн тус сангаас санал болгодог сайн дурын санд хамрагдах боломжтой. 1998 оноос хойш ажил эрхэлж байгаа хүмүүс албан журмын хуримтлалд хамрагдана. Эдгээр орнуудын аль аль нь хуримтлалын нэгдсэн сангаас заавал хамрагдах хуримтлалын тэтгэврээс гадна сайн дурын хуримтлалын тэтгэврийн үйлчилгээг санал болгодог.

Нидерланд, Норвеги, Чили зэрэг орнуудад хуримтлалын нэгдсэн сан байхгүй бөгөөд заавал хамрагдах хувийн тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоотой байна. Норвеги Улсын хувьд зөвхөн хувийн секторын компани, албан байгууллагууд л тэтгэврийн хуримтлалын сан үүсгэх бөгөөд заавал даатгуулах хэлбэртэй байна. Судалгаанд авагдсан орнуудын тэтгэврийн хуримтлалын сангууд нь улс болгонд өөр өөр нэршилтэй байна. Тухайлбал:

- Сингапур Улсад Хуримтлалын төвлөрсөн сан (Central Provident Fund) гэж нэрлэх ба хуримтлалын төрийн сангийн тогтолцоотой.
- Казахстан Улсад Тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн сан (Unified Accumulative Pension Fund) гэж нэрлэх ба хуримтлалын төрийн сангийн тогтолцоотой.
- Нидерланд Улсад хуримтлалын нэгдсэн сан байхгүй, тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоог эдийн засгийн салбарууд, мэргэжлийн салбарууд, эсвэл томоохон компаниуд тус тусдаа өөр дээрээ тэтгэврийн хуримтлалын сан үүсгэх замаар хэрэгжүүлдэг.
- Норвеги Улсад мөн адил хуримтлалын нэгдсэн сан байхгүй. Албан байгууллага, компани тус бүр тэтгэврийн хуримтлалын сан үүсгэдэг бөгөөд зөвхөн хувийн секторын байгууллагууд тэтгэврийн хуримтлал үүсгэх эрхтэй байна.
- Чили Улсад хуримтлалын нэгдсэн сан байхгүй, хувийн тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоотой ба хуримтлалын тэтгэврийг зөвхөн хувийн сектор хариуцан хэрэгжүүлнэ. Бие даасан Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниуд тэтгэврийн хуримтлалын сангуудыг үүсгэн удирддаг.

Хүснэгтэд судалгаанд авагдсан 5 орны тэтгэврийн хуримтлалын сангийн удирдлага, сангийн орлогын эх үүсвэр, зарцуулалтын талаарх мэдээллийг тоймлон харуулав.

	Хуримтлалын сангийн удирдлага	Сангийн Орлого	Сангийн зарцуулалт
Сингапур	Сангийн дээд удирдлагыг Удирдах зөвлөл, өдөр тутмын үйл ажиллагааг Гүйцэтгэх захирал болон гүйцэтгэх удирдлагууд хэрэгжүүлнэ. Сангийн дотоод хяналтыг Удирдах зөвлөлийн Аудитын хороо хийдэг. Санд жилд дор хаяж нэг удаа аудитын хяналт шалгалт явуулах бөгөөд Ерөнхий Аудитор эсвэл, Ерөнхий аудитортой зөвшилцсөний үндсэн дээр Хөдөлмөрийн сайдын томилсон хараат бус аудитор хэрэгжүүлнэ.	• Хуримтлалын шимтгэлийн орлого; • Засгийн газрын тусгайлан гаргасан үнэт цаасны хүүгийн орлого • Хөрөнгө оруулалтын орлого	• Өндөр насны тэтгэвэр; • Орон сууц худалдан авах; • Эрүүл мэндийн үйлчилгээний төлбөр; • Сургалтын зээл; • Хөрөнгө оруулалт хийх; • Өвлүүлэх
Казахстан	Сангийн дээд удирдлагыг Үндэсний сангийн зөвлөл хэрэгжүүлдэг. Харин өдөр тутмын үйл ажиллагааг Гүйцэтгэх удирдлага хэрэгжүүлэх ба Төлөөлөн удирдах зөвлөл хяналт тавьж ажиллана. Хөрөнгийн удирдлагыг Казахстаны Үндэсний банк хариуцдаг. Сангийн дэргэд сангийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, зөвлөх үүрэгтэй Олон нийтийн зөвлөл ажилладаг. Энэ нь тэтгэврийн тогтолцооны бүх оролцогчдыг хамарсан бие даасан бүтэц юм. Сангийн дотоод хяналтыг Төлөөлөн удирдах зөвлөл, Аудитын хороо, Дотоод аудитын газар хэрэгжүүлнэ. Жилд дор хаяж нэг удаа аудитын хяналт шалгалт явуулна. Аудитыг бие даасан хараат бус аудитор гүйцэтгэнэ.	• Тэтгэврийн шимтгэлийн орлого; • Хүү, хөрөнгө оруулалтын орлого	• Өндөр насны тэтгэвэр; • Зорилтот хэрэгцээнд ашиглах (орон байрны нөхцөл сайжруулах, эмчилгээний зардал, гадаад улсад байнга оршин суухаар явах). • Амь даатгалын компанид шилжүүлэх; • Хөрөнгө оруулалт хийх; • Өвлүүлэх
Норвеги	Тэтгэврийн хуримтлалын сангаа тухайн ажил олгогч байгууллага өөрөө удирдана эсвэл, мэргэжлийн байгууллагаар удирдуулна. Энэ нь тухайн байгууллагын санал болгож буй тэтгэврийн хөтөлбөрөөс хамаардаг.	• Хуримтлалын шимтгэлийн орлого • Тэтгэврийн татварын орлого	• Өндөр насны тэтгэвэр
Чили	Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниуд хуримтлалын сангийнхаа үйл ажиллагаа өөрсдөө удирдан зохион байгуулдаг. Эдгээр компаниудад төрөөс тавих хяналтыг Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниудыг хянах газар (Superintendency of Pension Fund Administrators - SAFP) хэрэгжүүлнэ.	• Хуримтлалын шимтгэлийн орлого • Хөрөнгө оруулалтын орлого • Сангаас олгох тэтгэвэр тэтгэврийн доод хэмжээнд хүрэхгүй тохиолдолд төрөөс олгох нөхөн олговор	• Өндөр насны тэтгэвэр
Нидерланд	Хуримтлагдсан хөрөнгийг тэтгэврийн сан болон даатгалын байгууллагууд хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр удирдан зохион байгуулдаг. Тэтгэврийн сан болон даатгалын байгууллагуудад Нидерландын банк, Санхүүгийн зах зээлийн газар зэрэг хоёр байгууллага хяналт тавьдаг байна.	• цалингийн орлогоос төлөх шимтгэл • хөрөнгө оруулалтын орлого • хувь хүний тэтгэврийн шимтгэлийн орлого • татварын орлого • хуримтлалын шимтгэлийн орлого	• өндөр насны тэтгэвэр • хөрөнгө оруулалт хийх • тэтгэвэр өвлүүлэх

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

Нэг. ТЭТГЭВРИЙН ТОГТОЛЦОО²⁸⁷

Бүх нийтийг хамарсан тэтгэврийн тогтолцоог Германы канцлер Отто фон Бисмарк 1889 онд нэвтрүүлснээс хойш дэлхийд хамгийн өргөн түгсэн хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын тогтолцоо болж чадсан. Тэтгэврийн тогтолцоо нь эдийн засагт бий болсон баялгийн тодорхой хэсгийг өндөр настан ахмадуудад хуваарилах тогтолцоо бөгөөд үүнийг албан журмын хуримтлал, даатгалын хэлбэрээр хэрэгжүүлдэг.

Тэтгэврийн тогтолцоо нь баялгийн тэгш хуваарилалтыг бий болгох, ажил эрхлэгчдэд албан журмын тэтгэврийн хуримтлал үүсгэх боломжийг бүрдүүлэх, ахмад настнуудын амьжиргааны эх үүсвэрийг бий болгох замаар ядуурлыг бууруулах зэрэг нийгэм-эдийн засгийн асуудлуудыг шийдвэрлэж байдаг.

Улс орнууд тэтгэврийн тогтолцоог бий болгохдоо тэтгэврийн тогтолцоог хэрхэн санхүүжүүлэх вэ, тэтгэвэр авагчдын тэтгэврийг хэрхэн тогтоох вэ, тэтгэвэр авах насыг хэрхэн тооцох вэ гэсэн 3 хүчин зүйлсийг анхаарч үздэг.

Тэтгэврийн тогтолцооны 2 сонгодог хэлбэр байдаг.

1. Тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцоо (Pay-as-you-go буюу PAYG)
2. Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоо (Fully funded)

Тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцоо

Тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцооны үед одоо ажиллаж буй ажил эрхлэгч нь шимтгэл төлөх бөгөөд энэ шимтгэлийг тэтгэвэр хэлбэрээр одоогийн тэтгэвэр авагчдад хуваарилдаг. Тиймээс ч тэтгэврийн хуримтлал үүсгэдэггүй.

Зураг 1. Хуваарилалтын тогтолцооны тэтгэвэр олголт

Одоогийн ажил эрхлэгчид нь одоогийн тэтгэврийг санхүүжүүлдэг ба ирээдүйд тэтгэвэрт гарах үедээ ирээдүйн ажил эрхлэгчдийн санхүүжилтэд найдах хэрэгтэй болдог.

Хүн амын өсөлтөөр бий болсон илүү олон ажилчид, эдийн засгийн өсөлтөөр бий болсон илүү өндөр цалингаас шимтгэл төлөн тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцоог санхүүжүүлж байдаг нь энэ тогтолцооны эдийн засгийн үндэслэл болдог. Тиймээс тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцоо нь хүн ам зүй болон эдийн засгийн өсөлттэй шууд холбоотой.

²⁸⁷ <https://journals.openedition.org/estetica/5747#tocto1n2>

Тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцооны үед тэтгэврийг дараах 2 аргаар тогтоодог.

- Тогтоосон хэмжээгээр тэтгэвэр тогтоох (Defined benefits буюу DB) – Тэтгэвэр нь цалин болон шимтгэл төлсөн хугацаанаас хамааран тогтоогддог.
- Нэрийн дансаар тогтоох (Notional Defined Contributions буюу NDC) – Төлсөн шимтгэл нь нэрийн дансанд хөтлөгдөх бөгөөд тухайн нэрийн дансанд хүүгийн бичилт хийнэ. Тэтгэвэрт гарах үед нь энэ дансанд хуримтлагдсан бичилтээс тэтгэвэр тооцогдоно. Өөрөөр хэлбэл, бодит хуримтлалгүй хуримтлалын тогтолцоотой ижил юм.

Тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцоо нь одоогийн шимтгэлээр одоогийн тэтгэврийг санхүүжүүлэх боломжтой учраас шууд нэвтрүүлэх боломжтой байдаг.

Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоо

Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоонд ажил эрхлэгч нь шимтгэл төлөх бөгөөд энэ шимтгэл нь тусгай санд хуримтлал болон хуримтлагдана. Энэ хуримтлалыг санхүүгийн зах зээлд байршуулах ба олсон ашгийн хэмжээгээр хуримтлал нь өсөж байдаг. Тэтгэвэрт гарах үед энэ хуримтлагдсан хөрөнгөөс тэтгэвэр авдаг.

Зураг 2. Хуримтлалын тогтолцооны тэтгэвэр олголт

Тэтгэвэр авагч нь ажиллах хугацаандаа төлсөн шимтгэл болон санхүүгийн зах зээлд байршуулснаас олсон ашгаар хуримтлуулсан мөнгөөр тэтгэврээ санхүүжүүлнэ. Тиймээс тухайн иргэний тэтгэвэр зөвхөн өөрөөс нь хамаарч байдаг. Тэтгэврийн хуримтлал нь тухайн тэтгэвэр авагчийн хөрөнгө учир, бүхэлд нь зарцуулах, барьцаалах, өвлүүлэх эрхтэй байдаг.

Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны санхүүжилт нь тэтгэврийн шимтгэл болон хуримтлагдсан хөрөнгийг санхүүгийн зах зээлд байршуулснаас олсон ашгаас бүрддэг. Тиймээс энэ тогтолцоо нь санхүүгийн зах зээлийн нөхцөл байдалтай шууд холбоотой.

Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны үед тэтгэврийг хуримтлалаас тогтоох (Defined Contributions буюу DC) аргачлалаар тогтооно. Өөрөөр хэлбэл, ажил эрхлэгч тэтгэвэрт гарах үед нийт хуримтлагдсан мөнгөнөөс хамааран авах тэтгэвэр тогтоогдоно.

Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны үед тодорхой хугацааны туршид хуримтлал бий болсны дараа тэтгэврийн хуваарилалт хийгддэг. Тиймээс хуваарилалтын тогтолцоог шууд нэвтрүүлэх боломжтой бол энэ тогтолцоог шууд нэвтрүүлэх боломжгүй байдаг.

**Хүснэгт 1.Тэтгэврийн хуваарилалтын болон хуримтлалын тогтолцооны
сул ба давуу тал**

	Давуу тал	Сул тал
Хуваарилалтын тогтолцоо	- Урьдчилан тогтоосон хэмжээгээр тэтгэвэр олгоно - Санхүүгийн нөхцөлөөс хамааралгүй	- Хүн ам зүйн үзүүлэлтээс өндөр хамааралтай. - Хүн амын насжилтаас хамаарч тэтгэвэр авагчид нэмэгдэх тусам төсвийн ачааллыг бууруулах үүднээс шимтгэл нэмэх болон тэтгэвэрт гаргах насыг өсгөх шаардлагатай болдог.
Хуримтлалын тогтолцоо	- Хүн ам зүйн үзүүлэлтээс хамааралгүй. - Улсын төсөвт нөлөөлөхгүй. - Эдийн засагт хуримтлал бий болдог. - Хуримтлал нь хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр болж эдийн засагт эерэг нөлөө үзүүлдэг. - Санхүүгийн хувьд тогтвортой байдаг.	-Хуримтлуулсан хөрөнгөөс шалтгаалан маш бага тэтгэвэр тогтоолгох. - Санхүүгийн зах зээлээс олох ашгаас ихээхэн хамааралтай. - Эдийн засгийн тэнцвэргүй байдал болон санхүүгийн зах зээлийн хөдөлгөөнд мэдрэмтгий

Улс орнууд тэтгэврийн тогтолцоогоо бүрдүүлэхдээ тухайн улсын эдийн засаг, нийгэм, улс төрийн нөхцөл байдлыг анхааран үзэж ирээдүйгээ харсан тогтолцоог бүрдүүлэх нь чухал бөгөөд хуваарилалтын эсвэл, хуримтлалын тогтолцооны аль нэгийг нь сонгохдоо үр ашиг, эрсдэлийг сайтар тооцох шаардлагатай гэж үздэг.

Тэтгэврийн тогтолцоонд туйлын зөв тогтолцоо гэж байдаггүй. Аль ч тогтолцоо нь өөрийн сул ба давуу талтай. Тиймээс практикт хуваарилалтын болон хуримтлалын тогтолцоог хослуулан хэрэглэх нь элбэг байдаг. Тухайлбал, Герман, Франц, Итали, Америк нь анх зөвхөн хуримтлалын тогтолцоог нэвтрүүлсэн боловч Америк Их хямралын дараа, Герман, Франц, Итали Дэлхийн II дайны дараах гипер инфляцын үед хуваарилалтын тогтолцоог нэвтрүүлсэн байна.

Дэлхийн II дайны дараах эдийн засаг болон хүн амын өсөлтийн тааламжтай нөхцөлд Барууны олон улс хуваарилалтын тогтолцоог амжилттай нэвтрүүлж хэрэгжүүлснээр нийгэм-эдийн засагт их хэмжээний эерэг нөлөө үзүүлсэн. Гэвч хүн амын хөгшрөлт болон Санхүүгийн их хямралын дараах эдийн засгийн сул өсөлт нь хуримтлалын тогтолцоог хөгжүүлэх шаардлага бий болгож, улс орнууд тэтгэврийн тогтолцоондоо шинэчлэл хийх бодлого хэрэгжүүлэх болсон.

Хоёр. ТЭТГЭВРИЙН ХУРИМТЛАЛЫН ТОГТОЛЦООТОЙ ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА**1. БҮГД НАЙРАМДАХ СИНГАПУР УЛС****1.1 Тэтгэврийн тогтолцоо**

Сингапур Улсын тэтгэврийн систем нь азийн хамгийн анхны тэтгэврийн системийн нэг бөгөөд азидаа хамгийн сайн тэтгэврийн систем гэж үнэлэгддэг. Дэлхийн хүн амын 63-аас дээш хувийг бүрдүүлдэг 37 орны тэтгэврийн тогтолцоог харьцуулан судалдаг Monash Centre for Financial Studies болон Global Consultant Mercer хамтран гаргасан Mercer Global Pension Index-т тус улсын тэтгэврийн тогтолцоо нь долоо удаа азийн хамгийн шилдэг тэтгэврийн тогтолцоогоор шалгарсан байна.

Сингапур Улсын үндэсний философи болон нийгмийн бодлого нь төрийн идэвхтэй дэмжлэгтэйгээр хувь хүн бие дааж өөрийн амьдралаа цогцлоох гэсэн байдаг. Тиймээс ч тэтгэврийн систем нь нийгмийн баялгийг дахин хуваарилах бус харин хувь хүмүүс өөрсдөө хуримтлал бий болгон тэтгэвэрт гарах үедээ тогтмол орлоготой байхад чиглэгдсэн байдаг.

Тэтгэврийн систем нь бүхэлдээ хуримтлалын тогтолцоотой. Тэтгэврийн системийн гол тулгуур нь Хуримтлалын төвлөрсөн сан (Central Provident Fund) байна. Үүнээс гадна зарим нийтийн албан хаагчдад зориулсан Төрийн тэтгэврийн хөтөлбөр (Government Pension Scheme), цэргийн албан хаагчдад зориулсан Ажилтан-Хуримтлал хөтөлбөр (Savings and Employees scheme) зэрэг хөтөлбөрүүдийг төрөөс хэрэгжүүлдэг.

Улсын тэтгэврийн хөтөлбөрөөс гадна Хуримтлалын төвлөрсөн сангаас санал болгодог Supplementary Retirement Scheme гэсэн сайн дурын хувийн тэтгэврийн даатгалын үйлчилгээ нь Сингапурын тэтгэврийн тогтолцооны бүрэлдэхүүн хэсэг болдог.

1.2 Хуримтлалын төвлөрсөн сан (Central Provident Fund- CPF)²⁸⁸

Сингапурын Хуримтлалын төвлөрсөн сан (ХТС) 1955 онд байгуулсан бөгөөд ажил олгогч, ажилтан тус бүрээс цалингийн 5%-иар тооцон шимтгэл суутган авч ажилчдад тэтгэврийн хуримтлал үүсгэх боломжийг бүрдүүлсэн.

Нийгмийн хөгжил дэвшил, эдийн засгийн өсөлт, хүн амын амьжиргааны түвшин дээшлэхтэй холбогдон шинээр нийгмийн хэрэгцээ бий болж, энэхүү хэрэгцээг хангах үүднээс ХТС-ийн үйл ажиллагаа ч хувьсан өргөжих болсон.

1968 онд тэтгэврийн хуримтлалаараа ипотекийн зээлийн төлбөрөө төлөх боломжийг бүрдүүлж өгсөн.

1977 онд хуримтлалын дансыг “Энгийн” болон “Тусгай” данс гэж 2 хуваан, цалингийн 1%-ийн шимтгэлийг “Тусгай данс”-нд хуримтлуулах болсон. Ингэснээр хуримтлал эзэмшигч тусгай дансан дахь хуримтлалаараа хөрөнгө оруулалт хийн илүү их өгөөж олох боломж олгожээ.

1984 онд иргэдийн эрүүл мэндийн зардлыг төлөх үүднээс MediSave буюу эрүүл мэндийн данс нээж цалингийн 6%-ийг энэ дансанд хуримтлуулах болсон бол 1990 онд MediShield хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн.

1986 онд Энгийн дансны хуримтлалаас тодорхой хэсгийг хөрөнгө оруулалт хийх CPFIS (CPF Investment Scheme) хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн.

Эхэн үедээ хуримтлал эзэмшигч ХТС дахь хуримтлалаа бөөнд авах эрхтэй байсан. Гэтэл хүн амын нас уртсах тусам өндөр настнуудын тэтгэврийн хуримтлал хүрэхгүй байх асуудал тулгарсан. Тиймээс 1987 онд Minimum Sum Scheme буюу сар бүр тэтгэвэр авах хөтөлбөр бий

²⁸⁸<https://www.enpf.kz/ru/pension-system/world/singapore.php>
<https://www.cpf.gov.sg/Members/AboutUs/about-us-info/cpf-overview>

болгосон. Анхандаа Minimum Sum Scheme хүрээнд 20 жилийн турш тэтгэвэр авдаг байсан бол одоо CPF LIFE хөтөлбөрийн хүрээнд насан туршдаа тэтгэвэр авах боломжтой болсон.

Иргэдээ хөгшрөх үед амьжиргаагаа хангах орлоготой байлгах үүднээс байгуулагдсан ХТС нь тэтгэврийн хуримтлалын сан төдийгүй тус улсын нийгмийн хамгааллын цогц систем болж чадсан.

Нийгмийн хамгааллын тогтолцоо болохын хувьд ХТС-гийн үндсэн зорилго нь Сингапур Улсын иргэдийг тэтгэврийн дараах баталгаат амьдралтай болгох явдал юм. Тэтгэврийн дараах баталгаат амьдрал нь дор дурдсан 3 хүчин зүйлсээс хамаарна.

- баталгаат тэтгэвэр;
- өөрийн гэсэн орон байртай байх;
- эрүүл мэндийн үйлчилгээг авах боломжтой байх.

ХТС нь үйл ажиллагаатайгаа уялдуулан 4 даатгалын санг удирддаг.

1. Орон сууцны даатгалын сан (Home Protection Fund)
2. MediShield даатгалын сан (MediShield Life Fund)
3. Насан туршийн орлого даатгалын сан (Lifelong Income Fund)
4. Халамжийн тэтгэмжийн сан (CareShield and ElderShield Insurance Fund)

Өнөөдөр ХТС нь 4,1 сая иргэдийг хамруулсан, жилд 40.9 тэрбум сингапур долларын²⁸⁹ хуримтлалын орлоготой, нийт 462.1 тэрбум сингапур долларын хөрөнгөтэй хуримтлалын сан болж өргөжжээ.

Хуримтлалын төвлөрсөн сангийн зорилго, үйл ажиллагаа

ХТС-ийн үйл ажиллагаа нь Хуримтлалын төвлөрсөн сангийн тухай хуулиар зохицуулагддаг.

Алсын хараа. Сингапурын иргэдийг тэтгэврийн дараах баталгаат амьдралтай байх боломжийг хангах найдвартай, итгэл даах нийгмийн хамгааллын байгууллага болох.

Зорилго. Насан туршийн орлого, эрүүл мэндийн санхүүжилт, орон сууцны санхүүжилтээр хангах замаар Сингапурын иргэдийг тэтгэврийн дараах баталгаат амьдралтай болгоход оршино.

ХТС нь албан журмын хуримтлал бөгөөд гурван үндсэн зарчимтай байна.

- Хувь хүний хариуцлага *Хөдөлмөр эрхэлж тэтгэврийн хуримтлалаа үүсгэ*
- Өмчлөх эрх *Та хуримтлалаа өмчлөх эрхтэй.*
- Насан туршийн орлого *Таныг насан туршийн орлоготой болгоно.*

ХТС-аас дараах хөтөлбөрүүдийг санал болгодог.

- Тэтгэврийн хуримтлал;
- Орон сууцтай болоход дэмжлэг үзүүлэх;
- Эрүүл мэндийн үйлчилгээг авах боломжоор хангах;
- Хуримтлалаараа хөрөнгө оруулалт хийх боломж;
- Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийг тэтгэвэрт хамруулах;
- Боловсролын төлбөр төлөх;
- CPF Nomination буюу өвлүүлэх эрх;
- Dependents' Protection Scheme буюу сайн дурын тэжээгчээ алдсны даатгал;
- Бусад

ХТС-гийн хуримтлалд Сингапур Улсын иргэн болон тус улсад байнга оршин суугч хамрагдана. Сангийн үндсэн үйл ажиллагаа нь тэтгэврийн хуримтлал бий болгоход чиглэдэг. Мөн түүнчлэн

²⁸⁹ 2021 оны 10-р сарын 4-ний өдрийн Монголбанкны ханшаар 1 сингапур доллар 2,098.34 төг байна.

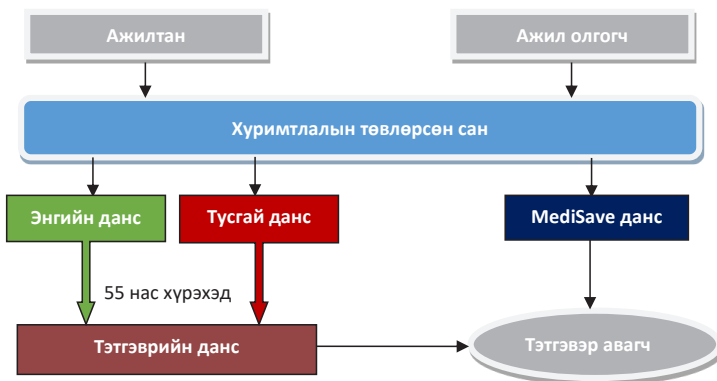
эрүүл мэндийн үйлчилгээнд хамрагдах, орон байртай болох, гэр бүл хамгаалал болон хөрөнгөө өсгөх боломжоор хангахад чиглэгдэнэ.

Ажилтан болон ажил олгогч нь ХТС-д сар бүр хуримтлал хийнэ. ХТС-д төлсөн хуримтлалын шимтгэл **Энгийн данс** (Ordinary Account), **Тусгай данс** (Special Account), **Эрүүл мэндийн данс** (MediSave Account) гэсэн гурван дансанд хуваарилагдана. Мөн түүнчлэн 55 нас хүрсэн бол Тэтгэврийн данс автоматаар нээгдэх бөгөөд энэ нь өндөр насны тэтгэвэр олгоход зарцуулагдана.

Хүснэгт 2. Хуримтлалын данс

Данс	Зориулалт
Энгийн данс	Орон сууц, даатгал, боловсрол, хөрөнгө оруулалт
Тусгай данс	Хөрөнгө оруулалт
MediSave данс	Эмчилгээний төлбөр болон зөвшөөрөгдсөн эрүүл мэндийн даатгал
Тэтгэврийн данс	Тэтгэвэр олгох

Зураг 3. Хуримтлалын дансанд шимтгэл төлөх

Хуримтлалын төвлөрсөн сангийн засаглал

ХТС-г удирдах дээд байгууллага нь Удирдах зөвлөл байна. Удирдах зөвлөл дараах чиг үүргийг гүйцэтгэнэ.

- Гүйцэтгэх удирдлагын үйл ажиллагааг хянах;
- Жилийн төсөв, санхүүгийн тайланг хянаж, батлах;
- Үйл ажиллагааны гүйцэтгэлийг хянах;
- Эрсдэлийн удирдлагыг сайжруулах, хянах;
- Үйл ажиллагааны талаар Гүйцэтгэх удирдлагад зөвлөх.

UIN.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Зураг 4. Хуримтлалын төвлөрсөн сангийн засаглал

Удирдах зөвлөл нь дарга, дэд дарга, гүйцэтгэх захирал, Засгийн газар, ажилтан, ажил олгогчийг төлөөлж тус бүр 2 гишүүн, хараат бус 6 хүртэл гишүүд нийт 15 гишүүнтэй. Удирдах зөвлөлийн гишүүдийг Хөдөлмөрийн сайд Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн 2 жилийн хугацаатай томилно.

Удирдах зөвлөл нь Аудитын хороо, Хөрөнгө оруулалтын хороо, Даатгалын хороо, Эрсдлийн удирдлагын хороо, Боловсон хүчний хороо гэсэн 5 хороотой.

Гүйцэтгэх удирдлага

ХТС-ийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг Гүйцэтгэх захирал болон түүний удирдлага дор ажилладаг Гүйцэтгэх удирдлагууд хэрэгжүүлнэ. Сан 17 газар, нэгжтэй үйл ажиллагаагаа явуулж байна .

Сангийн хяналт

ХТС-ийн дотоод хяналтыг Удирдах зөвлөлийн Аудитын хороо хэрэгжүүлнэ. Дотоод аудитын газар нь Аудитын хороонд үйл ажиллагаагаа тайлагнана.

ХТС-д жилд дор хаяж нэг удаа аудитын хяналт шалгалт явуулна. Аудитын Хяналт шалгалтыг Ерөнхий Аудитор эсвэл, Ерөнхий аудитортой зөвшилцсөний үндсэн дээр Хөдөлмөрийн сайдын томилсон хараат бус аудитор хэрэгжүүлнэ.

Аудитор нь дараах чиглэлээр хяналт шалгалт хийнэ.

- Санхүүгийн тайланд үнэлэлт өгөх;
- Эрсдэлийн үнэлгээ хийх;
- Үйл ажиллагаанд гарсан материаллаг хохирол, дутагдлыг илрүүлэх

Аудиторын тайланг Удирдах зөвлөл, Аудитын хороонд хэлэлцэж Ерөнхий Аудиторын Газар хүргүүлнэ.

Хуримтлалын төвлөрсөн сангийн орлого

Сан нь дараах 3 төрлийн орлогоос бүрдэнэ.

1. Хуримтлалын шимтгэлийн орлого
2. Засгийн газрын тусгай үнэт цаасны хүүгийн орлого
3. Хөрөнгө оруулалтын орлого

1. Хуримтлалын шимтгэл.

Сангийн гол эх үүсвэр нь тэтгэврийн шимтгэл байна. Дараах 2 төрлийн тэтгэврийн шимтгэлээр ХТС-гийн хуримтлалын эх үүсвэрийг бүрдүүлж байна.

- ажилтнаас төлөх хуримтлалын шимтгэл
- ажил олгогчоос төлөх хуримтлалын шимтгэл

Хуримтлалын шимтгэлийн хувь хэмжээг тухайн ажилтны наснаас хамаарч тогтооно. Шимтгэл нь Энгийн данс, Тусгай данс, MediSave дансанд хуваарилагдан орно.

Хүснэгт 3. Хуримтлалын шимтгэлийн хувь хэмжээ, дансны хуваарилалт

Ажилтны нас	Хуримтлалын хувь хэмжээ			Дансны хуваарилалт		
	Ажил олгогч	Ажилтан	Нийт	Энгийн	Тусгай	MediSave
35-аас доош	17%	20%	37%	23%	6%	8%
35-45 нас	17%	20%	37%	21%	7%	9%
45-50 нас	17%	20%	37%	19%	8%	10%
50-55 нас	17%	20%	37%	15%	11.5%	10.5%
55-60 нас	13%	13%	26%	12%	3.5%	10.5%
60-65 нас	9%	7.5%	16.5%	3.5%	2.5%	10.5%
65-аас дээш	7.5%	5%	12.5%	1%	1%	10.5%

Хуримтлалын шимтгэл тооцох цалинг үндсэн цалин (Ordinary Wage) болон нэмэлт цалин, урамшуулал (Additional Wage) гэж ангилна.

Шимтгэл тооцох цалингийн дээд хэмжээ

Үндсэн цалин	Сарын 6000 сингапур доллар
Нэмэлт цалин, урамшуулал	Жилийн 102000 сингапур доллар

Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч ХТС-д хуримтлал хийж болох бөгөөд заавал төлөх **MediSave** дансны шимтгэл болон **сайн дурын хуримтлалын** шимтгэл гэсэн 2 хэлбэртэй.

MediSave дансанд хуримтлуулах шимтгэл нь цэвэр орлого болон наснаас хамаарч 4%-10.5% байна.

Хүснэгт 4. MediSave дансны шимтгэл

Цэвэр орлого (синга.доллар)	Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчийн нас			
	35-аас бага	35-45 нас	45-50 нас	50-аас дээш
6000-12000	4.0%	4.5%	5.0%	5.25%
12000-18000	4%-8%	4.5%-9%	5%-10%	5.25%-10.5%
18000 дээш	8%	9%	10%	10.5%

2020 онд 251000 хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид 801.9 сая сингапур долларын хуримтлалын шимтгэл төлснөөс 627.8 сая сингапур долларын хуримтлалын шимтгэлийг MediSave дансанд хуримтлуулжээ. 2020 оны байдлаар Хуримтлалын төвлөрсөн сангийн хуримтлалын шимтгэлийн орлого 40.9 тэрбум сингапур доллар болсон байна.

2. Засгийн газрын тусгай үнэт цаасны хүүгийн орлого

Сингапурын Засгийн газраас хуримтлалын дансанд бодогдох хүүгийн зардлыг нөхөх зорилгоор тусгай үнэт цаас гаргах бөгөөд ХТС-д хуримтлагдсан хуримтлалыг энэ үнэт цаасанд байршуулдаг. Засгийн газрын тусгай үнэт цаас нь хувьсах хүүтэй байх бөгөөд Энгийн, Тусгай, MediSave болон Тэтгэврийн дансанд бодогдох хүүтэй тэнцүү байна.

ХТС нь данс эзэмшигчдийн дансан дахь хуримтлалд хүү олгодог.

Хүснэгт 5. Хуримтлалын дансны хүү

Данс	Дансанд бодох хүү	Баталгаат хүү (жилийн)
Энгийн данс	Банкуудын 3 сарын хүүгийн дундаж	2.5%
Тусгай данс	10 жилийн ЗГ-ын ҮЦ-ны хүүний 12 сарын дундаж + 1%	4%
MediSave данс	10 жилийн ЗГ-ын ҮЦ-ны хүүний 12 сарын дундаж + 1%	4%
Тэтгэврийн данс	Хөрөнгө оруулалтын багцын дундаж өгөөж эсвэл, 10 жилийн ЗГ-ын ҮЦ-ны хүүний 12 сарын дундаж + 1%	4%

Энгийн, Тусгай, MediSave дансны хүүг улирал бүр, тэтгэврийн дансны хүүг жил бүр шинэчлэн тогтооно. Мөн түүнчлэн бага хуримтлалтай иргэдийг дэмжихийн тулд нэмэлт хүү бодож олгодог.

Хүснэгт 6. Нэмэлт хүү

Нас	Нэмэлт хүү	Нөхцөл
55 наснаас доош	1%	Эхний 60000 хуримтлалд
55 наснаас дээш	2%	Эхний 30000 хүртэлх
	1%	Дараагийн 30000 хуримтлалд

Хуримтлалын дансанд нийтдээ дээд тал нь 6% хүртэл хүү бодогдоно.

2020 онд 2.5%, 3.5%, 4%, 5%, 6%-ийн хүүтэй Засгийн газрын тусгай үнэт цааснаас олсон хүүгийн орлого нь 16.8 тэрбум сингапур доллар болжээ.

3. Хөрөнгө оруулалтын орлого

ХТС-гийн хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааг Удирдах зөвлөлийн Хөрөнгө оруулалтын хороо хариуцаж ажилладаг. Хөрөнгө оруулалтын хороо нь ХТС-гийн хөрөнгө оруулалтын бодлого болон хөрөнгө оруулалтын багцын хуваарилалтын стратегийг тодорхойлдог. Хөрөнгө оруулалтын хороо нь дор дурдсан чиглэлээр шийдвэр гаргах эрхтэй.

- Хөрөнгө оруулалтын удирдлагын стратеги
- Хөрөнгө оруулалтын бүтэц
- Хөрөнгө оруулалтын зөвлөхийг томилох
- Кастодиан банкныг сонгох
- Хөрөнгө оруулалтын менежментийн удирдлагыг сонгох
- Эрсдэлийн удирдлага
- Активын хуваарилалт болон үр дүнгийн тайлан

ХТС-гийн хөрөнгө оруулалт нь дам байдлаар хийгдэнэ. Өөрөөр хэлбэл, ХТС-ийн хөрөнгө нь бүрэн баталгаажсан Засгийн газрын тусгай бондод байрших бөгөөд цааш нь энэ хөрөнгийг Төрийн хөрөнгө оруулалтын корпорац удирдаж хөрөнгө оруулалт хийнэ.

Зураг 5. Тэтгэврийн хуримтлалыг хөрөнгө оруулалтад оруулах

Төрийн хөрөнгө оруулалтын корпорац хөрөнгө оруулалтаас олсон ашгаа Засгийн газрын бондоор дамжуулан ХТС-д шилжүүлнэ. Хэрэв хөрөнгө оруулалтын өгөөж нь ХТС-гийн дансанд олгох баталгаат хүүгийн хэмжээнээс бага бол Засгийн газраас баталгаат хүүтэй тэнцүү хэмжээгээр хүү олгоно.

Хуримтлалын төвлөрсөн сангийн зарцуулалт

Сангаас дараах зориулалтаар зарцуулалт хийж болно.

1. Өндөр насны тэтгэвэр;
2. Орон сууц худалдан авах;
3. Эрүүл мэндийн үйлчилгээний төлбөр;
4. Сургалтын зээл.

1. Өндөр насны тэтгэвэр

ХТС-д хуримтлалтай иргэн 55 нас хүрэх үед автоматаар Тэтгэврийн данс нээгдэж, Энгийн болон Тусгай дансны хуримтлал нь Тэтгэврийн дансанд шилжинэ. ХТС-д хуримтлалтай иргэн 65 нас хүрснээр Тэтгэврийн дансан дахь хуримтлалын хэмжээнээс хамаарч сар бүр тэтгэвэр авах эрхтэй болно.

55 настай иргэний Тэтгэврийн дансны хуримтлал 3 төрөлтэй.

- Суурь тэтгэврийн хуримтлал (Basic Retirement Sum)
- Бүрэн тэтгэврийн хуримтлал (Full Retirement Sum)
- Ахиу тэтгэврийн хуримтлал (Enhanced Retirement Sum)

Хүснэгт 7. Тэтгэврийн дансанд шилжүүлэх хуримтлал

Тэтгэврийн хуримтлал	Тэтгэврийн дансан дахь хуримтлал (сингапур доллар)	Сарын тэтгэвэр (сингапур доллар)
Суурь хуримтлал	93000	770 – 830
Бүрэн хуримтлал	186000	1430-1530
Ахиу хуримтлал	279000	2080- 2230

Тухайн иргэний Энгийн болон Тусгай дансны үлдэгдэл дээр дурдсан тэтгэврийн хуримтлалын төрөлд хүрэхгүй бол Тэтгэврийн дансандаа нэмж мөнгө шилжүүлж болно.

Хэрэв 55 нас хүрсэн хуримтлал эзэмшигчийн Энгийн болон Тусгай дансны үлдэгдэл Бүрэн тэтгэврийн хуримтлалаас илүү гарвал 5000 сингапур долларыг хуримтлалаасаа авч болно. Харин 65 нас хүрсэн бол Тэтгэврийн дансныхаа хуримтлалын 20% хүртэлх мөнгөн дүнг авч болно.

Хэрэв 55 нас хүрсэн иргэн хувийн тэтгэврийн даатгалд хамрагдсан бөгөөд насан туршийн тэтгэвэр авах эрхтэй бол Тэтгэврийн дансанд хуримтлалаа байршуулахгүй байж болно.

CPF LIFE хөтөлбөр

Тэтгэвэр авагчдыг насан туршийн тэтгэврээр хангахын тулд ХТС-аас CPF LIFE хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн.

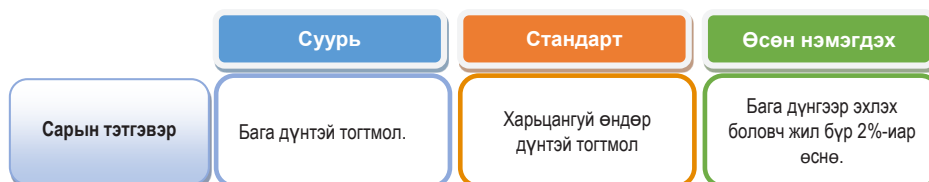
Тэтгэврийн дансандаа 60000 сингапур долларын хуримтлал бүхий 65 нас хүрсэн иргэн CPF LIFE хөтөлбөрт автоматаар хамрагдаж насан туршийн тэтгэвэр авах боломжтой. Хэрэв 65 насандаа хамрагдаж чадаагүй бол 70 нас хүрэхэд Тэтгэврийн дансны хуримтлалын хэмжээнээс үл хамааран CPF LIFE хөтөлбөрт автоматаар хамруулна.

Хүснэгт 8. CPF LIFE хөтөлбөрт хамрагдах нөхцөл /Стандарт тэтгэвэр/

Сарын тэтгэврийн хэмжээ	CPF LIFE хөтөлбөрт хамрагдахын тулд Тэтгэврийн дансанд байх шаардлагатай хуримтлалын хэмжээ (сингапур доллар)	
	65 нас	55 нас
\$350 - \$370	\$60,000	\$35,500
\$540 - \$570	\$97,300	\$60,000
\$770 - \$830	\$145,200	\$93,000
\$960 - \$1,030	\$184,400	\$120,000
\$1,430 - \$1,530	\$280,200	\$186,000
\$1,520 - \$1,640	\$300,600	\$200,000
\$2,080 - \$2,230	\$415,300	\$279,000

CPF LIFE хөтөлбөрт хамрагдсан иргэд Суурь тэтгэвэр, Стандарт тэтгэвэр, Өсөн нэмэгдэх тэтгэвэр гэсэн 3 төрлийн тэтгэврээс сонголт хийх боломжтой.

Зураг 6. CPF LIFE хөтөлбөрөөс олгох тэтгэврийн төрөл

2020 оны байдлаар CPF LIFE хөтөлбөрт 178,000 иргэн хамрагдаж, 76,000 иргэн 2.6 тэрбум сингапур долларын тэтгэврийг сар бүр авч байна. 2020 онд 8.55 тэрбум сингапур долларыг тэтгэвэр олголт хэлбэрээр ХТС-аас зарцуулсан.

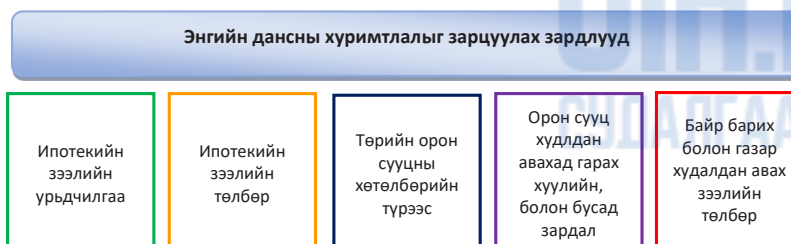
2. Орон сууц худалдан авах

ХТС нь хуримтал бүхий иргэдэд орон сууц худалдан авахад дэмжлэг болох үүднээс Housing Scheme хөтөлбөрийн хүрээнд хуримтлалаа ашиглах боломж олгодог. Дараах 2 нөхцөлд орон сууц худалдан авахад хуримтлалаа ашиглаж болно.

- Төрийн орон сууцны хөтөлбөрийн байр (Housing and Development Board)
- Хувийн орон сууц худалдан авах эсвэл, барих

Орон сууц худалдан авахдаа зөвхөн Энгийн дансны хуримтлалыг ашиглаж болно. Энгийн данснаас зарцуулж болох хуримтлалын дүнг тодорхой аргачлалаар тооцоолж гаргана.

Зураг 7. Энгийн дансны хуримтлалын зарцуулалт

2020 оны байдлаар 17.3 тэрбум сингапур долларыг орон сууцны дэмжлэгт зарцуулсан бөгөөд үүнээс 741000 иргэний 10.5 тэрбум сингапур долларыг Төрийн орон сууцны санхүүжилтийн хөтөлбөрт, 231000 иргэний 6.8 тэрбум сингапур долларыг хувийн орон сууц худалдан авахад зарцуулжээ.

Home Protection Scheme буюу Ипотекийн даатгал

Home Protection Scheme буюу Ипотекийн даатгал нь хуримтлал эзэмшигч нас барах эсвэл, хөдөлмөрийн чадвараа алдах үед Төрийн орон сууцны хөтөлбөрийн түрээсийг төлөх боломж олгодог ХТС-аас хэрэгжүүлж буй даатгалын хөтөлбөр юм. Хэрэв иргэн Төрийн орон сууцны хөтөлбөрт хамрагдаж сарын түрээсээ ХТС дахь хуримтлалын данснаасаа төлдөг бол Home Protection Scheme буюу Ипотекийн даатгалд заавал хамрагдах ёстой.

2020 оны байдлаар нийт 580000 иргэний 95.2 тэрбум сингапур долларын орон сууцыг Home Protection Scheme буюу Ипотекийн даатгалд хамруулжээ.

3. Эрүүл мэндийн үйлчилгээний төлбөр

MediSave хуримтлалын дансан дахь хуримтлалаа ашиглан тухайн данс эзэмшигч нь дараах 4 төрлийн зардлыг санхүүжүүлж болно.

- Эрүүл мэндийн зардал
- Эрүүл мэндийн даатгалын багц худалдан авах
- ElderShield хөтөлбөр буюу өндөр насны асрамжийн даатгал
- CareShield life хөтөлбөр буюу хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний халамжийн даатгал

Эрүүл мэндийн зардал

ХТС-гийн MediSave хуримтлалын дансан дахь хуримтлалаа тухайн данс эзэмшигч өөрийн болон гэр бүлийн гишүүд, асран хамгаалж буй хүний эрүүл мэндийн зардлыг төлөхөд ашиглана.

Эмчилгээ хийлгэж буй эмнэлэг нь B2 болон C түвшний олон нийтийн эмнэлгийн бүх зардлыг төлөх боломжтой. Харин бусад төрлийн эмнэлэгт эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах бол зарим хэсгийг нь MediSave хуримтлалаас төлдөг.

Хэрэв MediSave хуримтлалын дансан дахь хуримтлал нь эрүүл мэндийн төлбөрийг төлөхөд хүрэлцэхгүй бол гэр бүлийн гишүүдийн MediSave хуримтлалын дансан дахь хуримтлалыг ашиглаж болно.

2020 оны байдлаар ХТС-аас 1.01 тэрбум сингапур долларыг эрүүл мэндийн зардалд зарцуулсан байна.

Эрүүл мэндийн даатгалын багц худалдан авах

Данс эзэмшигч нь Эрүүл мэндийн дансныхаа хуримтлалаар эрүүл мэндийн даатгалын багц худалдан авч болно. Сингапур Улсын иргэн 2 төрлийн Эрүүл мэндийн даатгалын багцад хамрагдах боломжтой.

- ХТС хариуцдаг MediShield Life эрүүл мэндийн даатгалын багц. MediShield Life B2 болон C түвшний олон нийтийн эмнэлэгт эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад хэрэглэгдэнэ. MediShield Life багцын даатгалын хураамжийг MediSave хуримтлалын данснаасаа төлж болно.
- Хэрэв A болон B1 түвшний олон нийтийн эмнэлэг болон бусад эмнэлэгт эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахыг хүсвэл эрүүл мэндийн “Integrated Shield Plan”-ыг хувийн даатгалын компаниас худалдан авч болно. “Integrated Shield Plan” багцын даатгалын хураамжийг MediSave хуримтлалын данснаасаа зөвшөөрөгдсөн хэмжээгээр төлөх боломжтой. Илүү гарсан хэсгийг иргэн өөрөө төлнө.

2020 онд ХТС-аас 701000 хүсэлтийн Эрүүл мэндийн даатгалын багцын худалдан авахад 1.4 тэрбум сингапур долларыг зарцуулжээ. Мөн хувийн эрүүл мэндийн даатгалын багцанд 0.9 тэрбум сингапур доллар зарцуулжээ.

ElderShield хөтөлбөр буюу өндөр насны асрамжийн даатгал

MediSave хуримтлалтай иргэд 40-65 нас хүртлээ ElderShield хөтөлбөрт автоматаар хамрагдана. ElderShield хөтөлбөр нь өндөр настан байнгын асрамжид байх тохиолдолд үүнтэй холбогдох зардлыг санхүүжүүлэх зорилготой. ElderShield даатгалд хамрагдсанаар өндөр настан 72 сар буюу 6 жилийн хугацаанд сарын 400 сингапур долларын тэтгэмж авна. ElderShield даатгалын хураамжийг MediSave данснаас төлнө.

CareShield life хөтөлбөр буюу хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний халамжийн даатгал

MediSave хуримтлалтай 30 нас хүрсэн иргэд CareShield life хөтөлбөрт автоматаар хамрагдана. CareShield life хөтөлбөр нь хөгжлийн бэрхшээлтэй болсон иргэдэд халамжийн тэтгэмж хэлбэрээр орлогын эх үүсвэр бий болгох зорилготой. CareShield life даатгал нь дараах боломжуудыг олгоно.

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй бол насан туршийн тэтгэмж олгоно.
- Сар бүр 600 сингапур долларын тэтгэмж авах бөгөөд энэ нь ирээдүйд амьжиргааны түвшнээс хамааран нэмэгдэнэ.
- Хэрэв даатгалын шимтгэлээ төлөх боломжгүй болсон тохиолдолд Төрөөс шимтгэлийг хариуцдаг.
- Даатгалын шимтгэл нь MediSave данснаас төлөгдөнө.

2020 оны байдлаар ХТС-аас CareShield life болон ElderShield даатгалын хураамжид 0.6 тэрбум сингапур долларыг зарцуулжээ.

3. Сургалтын зээл

ХТС-д хуримтлалтай иргэн өөрийн, эхнэр/нөхрийн, үр хүүхдийнхээ сургалтын төлбөрт зориулж Энгийн дансан дахь хуримтлалаасаа зээл авах боломжтой. Зөвхөн зөвшөөрөгдсөн сургуулийн төлбөрийг төлөх бөгөөд сургуулиа төгссөнөөс 1 жилийн дараа Энгийн данснаас авсан зээлийн үндсэн төлбөр болон хүүг буцаан төлөх ёстой.

2020 оны байдлаар ХТС-аас сургалтын зээлийн хэлбэрээр 56.6 сая сингапур долларын санхүүжилт гаргажээ.

Хуримтлалын төвлөрсөн сан дахь хуримтлалаараа хөрөнгө оруулалт хийх

Хуримтлал эзэмшигчийг хуримтлалаа өсгөх боломжоор хангахын тулд ХТС-гаас тусгай хөтөлбөр санал болгодог.

ХТС дахь хуримтлалаар 2 төрлийн хөрөнгө оруулалт хийж болно.

1. CPF Investment Scheme (CPFIS) хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр
2. Special Discounted Shares (SDS) Scheme хөтөлбөр

1. CPF Investment Scheme (CPFIS) хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр

CPF Investment Scheme (CPFIS) хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөр нь хуримтлал эзэмшигч Энгийн болон Тусгай дансны хуримтлалаа хөрөнгө оруулалт хийн тэтгэврийн хуримтлалаа нэмэгдүүлэх боломж олгох хөтөлбөр юм.

CPFIS-т хамрагдах нөхцөл (сингапур доллар)		Хөрөнгө оруулалт хийх боломжтой дүн (сингапур доллар)
Энгийн данс	Хамгийн багадаа 20000 хуримтлалтай байх	20000-оос давсан дүн
Тусгай данс	Хамгийн багадаа 40000 хуримтлалтай байх	Бүх дүн

Энгийн дансны хуримтлалаасаа оруулах хөрөнгө оруулалтын 35% хүртэл хувьцаанд, 10% хүртэл алтанд хөрөнгө оруулж болно.

2020 оны байдлаар 960,000 иргэн 17.0 тэрбум сингапур долларын хөрөнгө оруулалтын Энгийн дансны хуримтлалыг ашиглаж хийсэн. Мөн 283,000 иргэн 5.5 тэрбум сингапур долларын хөрөнгө оруулалтын Тусгай дансны хуримтлалыг ашиглаж хийсэн.

2. Special Discounted Shares (SDS) Scheme хөтөлбөр

Special Discounted Shares (SDS) Scheme хөтөлбөр буюу хямдруулсан үнэ бүхий хувьцаа эзэмшүүлэх хөтөлбөр нь Сингапурын иргэдийг хувьцаагаар дамжуулан баялаг эзэмших боломжоор хангах зорилго бүхий хөтөлбөр юм.

Одоогийн байдлаар ХТС-д хуримтлалын данстай иргэд төрийн өмчит нээлттэй хувьцаат компани болох SingTel харилцаа холбооны хувьцааг эзэмшиж байна.

Өв залгамжлал

ХТС-д данс эзэмшигч нь өөрийн хуримтлалыг өвлүүлж болно. Данс эзэмшигч нь өөрийн хуримтлалыг авах этгээдийг CPF Nomintaion үйлчилгээний хүрээнд өвлөгчөөр бүртгүүлнэ. Ингэснээр тухайн данс эзэмшигч нас барсан эсвэл, чадамжгүй болсон тохиолдолд тухайн бүртгүүлсэн өвлөгчид хуримтлалын эрх нь шууд шилжинэ.

Хүснэгт 9. Өв залгамжлах эрх үүсэх нөхцөл

CPF Nomintaion өвлөх эрхтэй	CPF Nomintaion өвлөх эрхгүй
• Энгийн, Тусгай, MediSave болон Тэтгэврийн дансан дахь хуримтлал • CPF LIFE хөтөлбөрийн дансны хуримтлал • Singtel (Сингапурын харилцаа холбооны компани) компанийн хямдруулсан хувьцаа	• ХТС-ийн хуримтлалаар худалдан авсан үл хөдлөх хөрөнгө • Dependants' Protection Scheme хөтөлбөрийн хүрээнд олгодог тэжээгчээ алдсны даатгал • CPF Investment Scheme хүрээнд хийсэн хөрөнгө оруулалт

2020 оны байдлаар хуримтлал эзэмшигч нас барсны улмаас 1.2 тэрбум сингапур долларыг ХТС-аас зарцуулжээ.

Төрөөс үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэг

Тэтгэврийн хуримтлалын дансандаа хангалттай хэмжээний хуримтлал үүсгэж чадаагүй, эсвэл бага орлоготой иргэдэд Төрөөс дэмжлэг татаас олгодог.

ХТС-аас хэрэгжүүлдэг дараах хөтөлбөрт төрөөс татаас олгож байна.

1. Matched Retirement Savings Scheme буюу бара тэтгэврийн хуримтлалыг дэмжих
2. Silver Support Scheme буюу бара орлоготой иргэдийг дэмжих
3. Workfare Income Supplement Scheme буюу ажил эрхлэлтийг дэмжих
4. CareShield life буюу хөтөлбөр буюу хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний халамжийн даатгал

1. Matched Retirement Savings Scheme буюу бара тэтгэврийн хуримтлалыг дэмжих

Matched Retirement Savings Scheme хөтөлбөр нь Тэтгэврийн дансны хуримтлал Суурь тэтгэврийн хуримтлалыг (93000 сингапур доллар) хангаж чадахгүй байгаа иргэдэд зориулсан

татаас юм. Дор дурдсан нөхцөлийг хангасан иргэд Matched Retirement Savings Scheme хөтөлбөрт хамрагдана.

- Сингапур Улсын иргэн байх;
- 55 – 70 настай байх;
- Тэтгэврийн дансны хуримтлал нь Суурь тэтгэврийн хуримтлалаас бага буюу 93000 сингапур доллароос бага байх;
- Сарын орлого нь 4000 сингапур доллароос бага байх;
- Орон сууцны жилийн үнэ цэнэ нь 13000 сингапур доллароос хэтрэхгүй;
- 1-ээс илүү орон сууц, үл хөдлөх хөрөнгө эзэмшдэг байх.

Нөхцөл хангасан иргэдэд Сингапурын Засгийн газраас 5 жилийн хугацаанд жилийн 600 сингапур долларын хуримтлалыг Тэтгэврийн дансанд нь шилжүүлэх бөгөөд нийтдээ 3000 сингапур долларын санхүүгийн дэмжлэг үзүүлдэг.

2. Silver Support Scheme буюу бага орлоготой иргэдийг дэмжих

Ажиллах хугацаандаа бага орлоготой байснаас шалтгаалж Тэтгэврийн хуримтлалын дансандаа хангалттай хэмжээний хуримтлал үүсгэж чадаагүй иргэдэд энэ хөтөлбөр чиглэгддэг. Дор дурдсан нөхцөлийг хангасан 65 нас хүрсэн Сингапур Улсын иргэн энэ хөтөлбөрт хамрагдана.

- Бага орлоготой буюу 55 нас хүртлээ ХТС-д хуримтлуулсан нийт хуримтлал нь 140000 сингапур доллароос бага байх. Хэрэв хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч бол 45-55 насны хооронд олсон жилийн цэвэр орлого нь 27600 сингапур доллароос бага байх.
- Төрийн орон сууцны хөтөлбөрийн байранд амьдардаг бөгөөд байр нь 1-5 өрөөтэй байх.
- Нэг хүнд ногдох сарын өрхийн орлого нь 1800 сингапур доллароос хэтрэхгүй байх.

Нөхцөл хангасан өндөр настнууд улирал бүр дор дурдсан хэмжээгээр тэтгэмж авна.

Хүснэгт 10. Silver Support Scheme хөтөлбөрт хамрагдах иргэнд олгох дэмжлэг

Төрийн орон сууцны хөтөлбөрийн байрны өрөө	Улиралын тэтгэмж (сингапур доллар)	
	Өрхийн орлого 1300 бага	Өрхийн орлого 1301 - 1800
1 болон 2 өрөөтэй	900	450
3 өрөөтэй	720	360
4 өрөөтэй	540	270
5 өрөөтэй	360	180

4. Workfare Income Supplement Scheme буюу ажил эрхлэлтийг дэмжих

Сингапур Улсын Засгийн газраас иргэдийг ажил эрхлэн орлого олж ХТС-д хуримтлал үүсгэхийг дэмжих үүднээс Workfare Income Supplement Scheme буюу ажил эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийг хэрэгжүүлдэг. Хөтөлбөрт ажил эрхэлж буй иргэд хамрагдах бөгөөд дор дурдсан нөхцөлийг хангасан байна.

Хүснэгт 11. Workfare Income Supplement Scheme хөтөлбөрт хамрагдах, хамрагдахгүй нөхцөл

Хөтөлбөрт хамрагдах нөхцөл	Хөтөлбөрт хамрагдахгүй байх нөхцөл
• Сингапур Улсын иргэн • 35 ба түүнээс дээш настай байх • Сарын нийт цалингийн орлого нь 2300 сингапур доллароос бага байх	• Орон сууцны жилийн үнэ цэнэ нь 13000 сингапур доллароос их байх • Өөрөө эсвэл, эхнэр/нөхрийн хамт 2 ба түүнээс дээш орон сууц, үл хөдлөх хөрөнгө эзэмшдэг • Эхнэр/нөхрийн өмнөх жилийн орлого 70000 сингапур доллароос их.

Нөхцөл хангасан иргэн дор дурдсан хэмжээгээр жил бүр санхүүгийн дэмжлэг авна.

Хүснэгт 12. Workfare Income Supplement Scheme хөтөлбөрт хамрагдсан иргэнд үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэг

Нас	Жилийн тэтгэмжийн дээд хэмжээ
35 - 44 нас	1,700 сингапур доллар
45 - 54 нас	2,500 сингапур доллар
55 – 59 нас	3,300 сингапур доллар
60-аас дээш нас	4,000 сингапур доллар

CareShield life буюу хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний халамжийн даатгал

Хэрэв иргэн CareShield life буюу хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний халамжийн даатгалын шимтгэлийг төлөх боломжгүй болсон тохиолдолд Засгийн газрын татаасаар халамжийн даатгалын шимтгэлийг нь төлдөг.

2020 онд Засгийн газраас 57,6 сая сингапур долларын татаасыг халамжийн даатгалын шимтгэлийг төлөхөд зарцуулжээ.

2. БҮГД НАЙРАМДАХ КАЗАХСТАН УЛС²⁹⁰

2.1. Тэтгэврийн тогтолцоо

Казахстаны тэтгэврийн тогтолцоо улсын тэтгэвэр, хуримтлалын тэтгэвэр, сайн дурын тэтгэврээс бүрдэнэ. Улсын тэтгэврийг төсвөөс хуваарилалтын зарчмаар олгоно. Хуримтлалын тэтгэврийг Казахстан Улсын Тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн санд шимтгэл төлж тэтгэврийн хуримтлалтай болсон иргэд авах эрхтэй (иргэд энэ 2 тэтгэвэрт заавал хамрагдана). Сайн дурын тэтгэвэрт иргэн бүр хамрагдаж болно. Иргэд Тэтгэврийн төрийн хуримтлалын нэгдсэн сангаас үзүүлдэг сайн дурын тэтгэвэрт хамрагдаж болохоос гадна энэ төрлийн үйлчилгээг санал болгодог хувийн байгууллагуудын сайн дурын тэтгэвэрт хамрагдах боломжтой.

Казахстан Улс 1998 он хүртэл социалист нийгмийн эв санааны зарчимд үндэслэсэн тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцоо хэрэглэж ирсэн бөгөөд 1998 оноос тэтгэврийн тогтолцоондоо шинэчлэл хийсэн байна. Тусгаар тогтнож, социалист нийгмээс зах зээлийн нийгэмд шилжсэнтэй холбогдон одоо тэтгэврийн шинэ, хуучин 2 системийг хослуулан хэрэглэж байна.

1. Үндсэн тогтолцоо буюу 1998 оноос хойш ажил эрхэлж эхэлсэн иргэдэд зориулсан тэтгэврийн систем.

Казахстан Улсын тэтгэврийн үндсэн тогтолцоог 1998 оноос нэвтрүүлсэн. Үндсэн тогтолцоо нь тэтгэврийн хуваарилалтын болон хуримтлалын тогтолцоог хослуулан хэрэглэдэг. Албан журмын болон сайн дурын гэсэн 2 хэлбэртэй.

Албан журмын тэтгэвэр нь төрийн тэтгэврийн тогтолцоо бөгөөд хуваарилалтын, хуримтлалын гэсэн 2 хэсэгтэй байна.

Сайн дурын тэтгэвэр нь хуримтлалын хэлбэртэй төрийн эсвэл, хувийн байж болно.

Тэтгэвэрт гарах нөхцөл. Тэтгэвэрт гарах нас эрэгтэй 63 нас, эмэгтэй 60 нас байна. Насан туршийн хөгжлийн бэрхшээлийн I, II группад хамрагдсан иргэд тэтгэвэрт гарч болно.

Тэтгэвэр тогтоох. Тэтгэвэр 2 хэсгээс бүрдэнэ.

- Хуваарилалтын тогтолцоогоор олгох **суурь тэтгэвэр**. 2018 оны 7-р сарын 1 болон түүнээс хойш ажил эрхэлсэн иргэд хамрагдана. Тэтгэврийг ажилласан хугацаанаас хамаарч дараах

²⁹⁰ <https://www.enpf.kz/ru/>

аргачлалаар амьжиргааны доод түвшний орлогоос (2021 оны байдлаар 34302 тенге²⁹¹) хувь тэнцүүлэн тооцно. Үүнд:

- 0-10 хүртэл ажилласан жилд амьжиргааны доод түвшний орлогын 54%-тай тэнцэх хэмжээгээр;
- 10-аас дээш ажилласан жил тутамд 2%-иар нэмэгдүүлэн тогтооно.

Суурь тэтгэврийн дээд хэмжээ нь (33 ба түүнээс дээш жил ажилласан тохиолдолд) амьжиргааны түвшний доод орлоготой тэнцүү буюу 2021 оны байдлаар 34302 тенге байна. Харин суурь тэтгэврийн доод хэмжээ нь 2021 оны байдлаар 18524 тенге байна. Суурь тэтгэвэр олголтыг төсвөөс санхүүжүүлнэ.

- Хуримтлалын тогтолцоогоор олгох **хуримтлалын тэтгэвэр** нь төрийн хуримтлалын сангаас эсвэл, хувийн тэтгэврийн сангаас олгох хуримтлалын тэтгэвэр байна. Тэтгэвэрт гарах хүртлээ хуримтлуулсан тэтгэврийн хуримтлалаас анниутетээр тооцож сар бүр олгоно.

2. Нэмэлт тогтолцоо буюу 1998 оноос өмнө ажил эрхэлж эхэлсэн иргэдэд зориулсан тэтгэврийн систем.

1998 оны 1-р сарын 1 хүртэл дор хаяж 6 сарын хугацаанд ажил эрхэлсэн иргэд хамрагдана.

Тэтгэвэрт гарах нөхцөл. Тэтгэвэрт гарах ажилласан хугацааны нөхцөл эрэгтэй 25 жил, эмэгтэй 20 жил байна.

Тэтгэвэр тогтоох. Тэтгэврийн хэмжээг 1995 оны 01-р сарын 01-нээс дурын дараалсан 3 жилийн сарын дундаж орлогын 60%-тай тэнцүүлэн тогтоох бөгөөд тэтгэврийн доод хэмжээнээс²⁹² багагүй байна. Тэтгэвэрт гарах нөхцөлийг бүрэн хангаагүй бол (ажилласан жил хүрээгүй бол) тэтгэврийн хэмжээг ажилласан жилтэй хувь тэнцүүлэн тогтооно.

Тэтгэвэр тогтоох орлогын дээд хэмжээ сарын тооцооллын индексийг²⁹³ 46 дахин нэмэгдүүлснээс хэтрэхгүй.²⁹⁴

2023 оны 1-р сараас эхэлж энэ системд хамрагдсан ажилтны ажил олгогчоос 5%-ийн шимтгэл авах төлөвлөгөөтэй байна.

Энэ тогтолцоонд тэтгэврийг төсвөөс санхүүжүүлдэг.

2038 он гэхэд энэ систем дуусаж тэтгэврийн Үндсэн тогтолцоондоо бүрэн шилжих төлөвлөгөөтэй байна.

2.2. Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоо - Тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн сан (ТХНС)²⁹⁵

Казахстан Улсын тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоо нь төрийн болон хувийн гэсэн 2 хэлбэртэй.

Төрийн тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоо буюу Казахстан Улсын “Тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн сан” нь тус улсын тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоог үндсэндээ бүрдүүлдэг. 2013 оны 8-р сарын 22-нд хуучны Төрийн тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн сангийн суурин дээр байгуулагдсан. Тус сан нь хувьцаат компани бөгөөд түүнийг үүсгэн байгуулагч, хувьцаа эзэмшигч нь Казахстан Улсын Засгийн газар байна. Засгийн газрыг Сангийн яамны харьяа

²⁹¹ Тенге – Казахстан Улсын мөнгөн тэмдэгт, 2021 оны 10-р сарын 4-ний өдрийн Монголбанкны ханшаар 1 тенге 6.69 төг байна.

²⁹² 2021 оны байдлаар 43272 тенгетэй тэнцүү байна.

²⁹³ Казахстан Улсын хууль тогтоомжийн дагуу тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөр тооцоо, торгууль, татвар болон бусад төлбөрийг тооцоход ашигладаг тооцооны нэгж. 2021 оны байдлаар 2917 тенгетэй тэнцүү байна.

²⁹⁴ 2021 оны байдлаар 134182 тенгетэй тэнцүү байна.

²⁹⁵ <https://www.enpf.kz/ru/about/summary/index.php>

Төрийн өмч, хувьчлалын хороо төлөөлдөг. Харин сангийн хөрөнгийн удирдлагыг Казахстаны Үндэсний банк (Төв банк) хариуцан ажилладаг.

ТХНС нь 3 сангаас бүрдэнэ.

- Заавал төлөх тэтгэврийн хуримтлалын сан
- Заавал төлөх мэргэжлийн тэтгэврийн хуримтлалын сан
- Сайн дурын тэтгэврийн хуримтлалын сан

ТХНС нь нийтдээ 11,5 сая нэрийн данстай бөгөөд үүнээс Заавал төлөх тэтгэврийн хуримтлалын сан 10981,0 мянган данс, Сайн дурын тэтгэврийн хуримтлалын сан нь 57,6 мянган данс, Заавал төлөх мэргэжлийн тэтгэврийн хуримтлалын сан нь 528,3 мянган данс байна.

2020 оны эцсээр ТХНС-д 15,2 их наяд гаруй тенге хуримтлагдсан бөгөөд Заавал төлөх тэтгэврийн хуримтлалын санд 12,8 их наяд тенге, Сайн дурын тэтгэврийн хуримтлалын санд 2,2 их наяд тенге, Заавал төлөх мэргэжлийн тэтгэврийн хуримтлалын сан нь 0,3 их наяд тенге хуримтлагдсан байна.

Төрийн тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны бүтэц

Төрийн тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцоонд Үндэсний сангийн зөвлөл, Засгийн газар, Үндэсний Банк, Тэтгэврийн Хуримтлалын Нэгдсэн Сан, Хөрөнгө оруулалтын менежментийн байгууллага, Санхүүгийн зах зээлийн зохицуулах агентлаг зэрэг нь өөрийн чиг үүргийн хүрээнд оролцдог.

Зураг 8. Төрийн тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны бүтэц

Үндэсний сангийн зөвлөл. Казахстан Улсын бүх үндэсний сангуудын дээд удирдлагыг энэхүү зөвлөл хэрэгжүүлдэг. Энэ нь ТХНС-д мөн адил хамааралтай. Зөвлөл дараах бүрэлдэхүүнтэй байна. Үүнд:

- Казахстан Улсын Ерөнхийлөгч – Зөвлөлийн тэргүүн;
- Ерөнхий сайд;
- Парламентын дээд, доод танхимын тэргүүнүүд;
- Казахстан Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрын дарга;
- Үндэсний банкны дарга;
- Аудитын хорооны дарга;
- Сангийн сайд;
- Үндэсний эдийн засгийн сайд зэрэг болно.

Зөвлөлийн чиг үүрэг:

- ТХНС-ийн хөрөнгийн үр ашигтай удирдлагыг бий болгох талаар бодлого боловсруулах;
- ТХНС болон сангийн байршуулсан хөрөнгө оруулалтад хяналт тавьж, үнэлэлт өгөх;
- ТХНС-ийн үйл ажиллагааны жилийн тайланд үнэлгээ өгөх.

Казахстан Улсын Засгийн газар. ТХНС-ийн үйл ажиллагаа, хийж буй хөрөнгө оруулалтыг хянаж үнэлгээ өгнө. Сангийн хөрөнгийг хөрөнгө оруулалт хэлбэрээр байршуулж болох санхүүгийн хэрэгслүүдийн жагсаалтыг тогтооно.

Казахстаны Үндэсний Банк (Төв банк). ТХНС-тай холбоотой хөрөнгө оруулалтын менежмент болон төлбөр тооцооны банкны үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэг.

Үндэсний Банк дараах чиг үүрэгтэй байна.

- ТХНС-ийн тэтгэврийн хөрөнгийн удирдлага, хяналтыг хэрэгжүүлэх;
- Хөрөнгө оруулалтын декларац батлах;
- Хөрөнгө оруулалтын стратеги боловсруулах;
- Хөрөнгө оруулалт хийх тухай шийдвэр гаргах;
- Кастодиан банкны үүрэг гүйцэтгэх.

Тэтгэврийн Хуримтлалын Нэгдсэн Сан (ТХНС). Сан шимтгэл төлөгчийн хөрөнгийг төвлөрүүлэх, хөрөнгө оруулалтын менежментийн байгууллагаар дамжуулан хөрөнгө оруулалт хийх боломж олгох, тэтгэвэр олголтыг зохион байгуулах зэрэг үйл ажиллагааг явуулна.

ТХНС-ийн чиг үүрэг:

- Хөрөнгө оруулалтын менежментийн байгууллагатай (ХОМБ) үйл ажиллагааны гэрээ байгуулж ажиллах;
- Шимтгэл төлөгчийн хуримтлалыг ХОМБ-д шилжүүлэхтэй холбогдох хүсэлтийг хүлээн авч шийдвэрлэх, архивлах;
- ХОМБ-д тэтгэврийн хуримтлалаа шилжүүлэх тухай шимтгэл төлөгчийн хүсэлтийг хүлээн авснаас хойш хуанлийн 30 хоногт багтаан Үндэсний банканд мэдээллэх.

Хөрөнгө оруулалтын менежментийн байгууллага (ХОМБ). ХОМБ нь тэтгэврийн шимтгэл төлөгчийн хүсэлтээр тэтгэврийн хуримтлалын хөрөнгийн удирдлагыг хэрэгжүүлэн шимтгэл төлөгчийн хөрөнгийг арвижуулах зорилготой бөгөөд дараах чиг үүргийг гүйцэтгэдэг.

- Хөрөнгө оруулалтын декларацыг боловсруулж батлах;
- Тэтгэврийн хуримтлалын хөрөнгөөр хөрөнгө оруулалт хийх талаар шийдвэр гаргах;
- Хөрөнгө оруулалтын өгөөжийн доод хэмжээг хангаж ажиллах баталгаа гаргах;
- Шимтгэл төлөгчийн хүсэлтээр түүний тэтгэврийн хуримтлалыг жилд нэг удаа өөр ХОМБ-д шилжүүлэх;
- Хэрэв шимтгэл төлөгч хүсэлт гаргавал ХОМБ-ын удирдлагад 2-оос доошгүй жил байсан тэтгэврийн хуримтлалыг Үндэсний банканд буцаан шилжүүлэх;
- ХОМБ шимтгэл төлөгчийн тэтгэврийн хуримтлалыг тэтгэврийн насанд хүрэхээс 10 хоногийн өмнө Үндэсний банканд шилжүүлэх;
- ХОМБ-ын үйл ажиллагааг зохицуулах дээд байгууллагын шаардлагыг хангаж ажиллах.

Санхүүгийн зах зээлийн зохицуулах агентлаг. Агентлаг нь ХОМБ-ын үйл ажиллагаа, хөрөнгө оруулалтын багцад хяналт тавьж ажиллах бөгөөд дараах чиг үүрэгтэй байна.

- ХОМБ-д тавигдах шаардлагуудыг боловсруулж батлах;
- Тэтгэврийн хуримтлалыг хөрөнгө оруулалт хэлбэрээр байршуулж болох санхүүгийн хэрэгслүүдийн жагсаалтыг гаргах;
- Тэтгэврийн хуримтлалын хөрөнгийг удирдах эрх бүхий ХОМБ-уудын бүртгэл, мэдээллийг цахим хуудсандаа байршуулах.

Тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн сангийн (ТХНС) зорилго, үйл ажиллагаа.

Сангийн зорилго нь тэтгэврийн үйлчилгээний чанарыг дээшлүүлж тэтгэврийн шимтгэл төлөгчдөд тэтгэврийн хуримтлал үүсгэх зуршлыг бий болгох, тэтгэврийн хуримтлалаа төлөвлөх, бүртгэл хөтлөхөд зохион байгуулалтын дэмжлэг туслалцаа үзүүлэхэд оршино.

ТХНС нь дараах стратеги зорилго, зорилтуудыг дэвшүүлсэн байна.²⁹⁶

1. Шилдэг туршлага стандартад нийцсэн чанартай үйлчилгээ үзүүлэх
 - Тэтгэврийн үйлчилгээний тэгш хүртээмжийг хангах;
 - Тэтгэврийн үйлчилгээний тогтоогдсон стандартыг дагаж мөрдөх;
 - Удирдлагын тогтолцооны стандартад нийцүүлж, эрсдэлийн удирдлага, дотоод хяналтын нэгдсэн системийг улам хөгжүүлэн сайжруулж Сангийн үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулах.
2. Тэтгэврийн хуримтлал бий болгож, тэтгэвэр төлөвлөх соёлыг нэвтрүүлэх, хөгжүүлэх
 - Тэтгэврийн талаарх иргэдийн санхүүгийн болон хууль эрх зүйн мэдлэгийг дээшлүүлэх;
 - ТХНС-д эерэг дүр төрхийг бий болгох замаар иргэдийн хуримтлалын тэтгэврийн тогтолцоонд итгэх итгэлийг бэхжүүлэх;
 - Тэтгэврийн хуримтлалын төлөвлөлт хийх соёлыг төлөвшүүлэх;
 - Сайн дурын тэтгэврийн хуримтлалыг хөгжүүлэх.
3. Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны хөгжилтэй холбогдох Казахстан Улсын хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх
 - ТХНС-ийн тэтгэвэр олголтийн үзүүлэлт, механизмыг сайжруулах;
 - Ажил олгогчийн заавал төлөх шимтгэлээр санхүүжих нөхцөлт хуримтлалыг нэвтрүүлэх;
 - “ЭЗХАХБ-ын (OECD) гишүүн орнуудын ажилчдын тэтгэврийн тухай хэлэлцээр”-ийн хүрээнд ТХНС нь эрх бүхий байгууллага болохын хувьд үйл ажиллагааг явуулах зэрэг болно.

ТХНС-аас дор дурдсан үйлчилгээг иргэдэд үзүүлдэг.

1. Тэтгэврийн гэрээ байгуулан хуримтлалын тэтгэврийн данс нээх. Дараах шимтгэлүүдийг төвлөрүүлэн хуримтлал үүсгэнэ. Үүнд:
 - Заавал төлөх тэтгэврийн шимтгэл;
 - Заавал төлөх мэргэжлийн тэтгэврийн шимтгэл;
 - сайн дурын тэтгэврийн шимтгэл орно.
2. Тэтгэврийн хуримтлалаас зарцуулалт хийх үйл ажиллагааг зохион байгуулах. Дараах хүчин зүйлсийг харгалзан үзнэ.
 - Тэтгэвэр олголтын хуваарь;
 - сайн дурын хуримтлалын данстай эсэх;
 - Казахстан Улсаас өөр газар байнгын оршин суухаар явсан эсэх;
 - тэтгэвэр авагч нас барсан эсэх (оршуулга, өв залгамжлал);
 - орон байрны нөхцөл сайжруулах болон (эсвэл) эмчилгээний төлбөрт ашиглах хүсэлт гаргасан эсэх зэрэг болно.
3. Тэтгэврийн аннуитетийн гэрээний дагуу тэтгэврийн хуримтлалыг ТХНС-аас даатгалын байгууллагад шилжүүлэх.
4. Шимтгэл төлөгчийг түүний хувийн тэтгэврийн хуримтлалын дансны тухай мэдээллээр хангах.
5. Тэтгэврийн хуримтлалын данс эзэмшигчийн бүртгэл, мэдээллийг өөрчлөх.

²⁹⁶Корпоративная стратегия развития акционерного общества «Единый накопительный пенсионный фонд» на 2017-2021 годы, <https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/0d1/0d139b3753dd328c2325d6aaf21c2285.pdf>

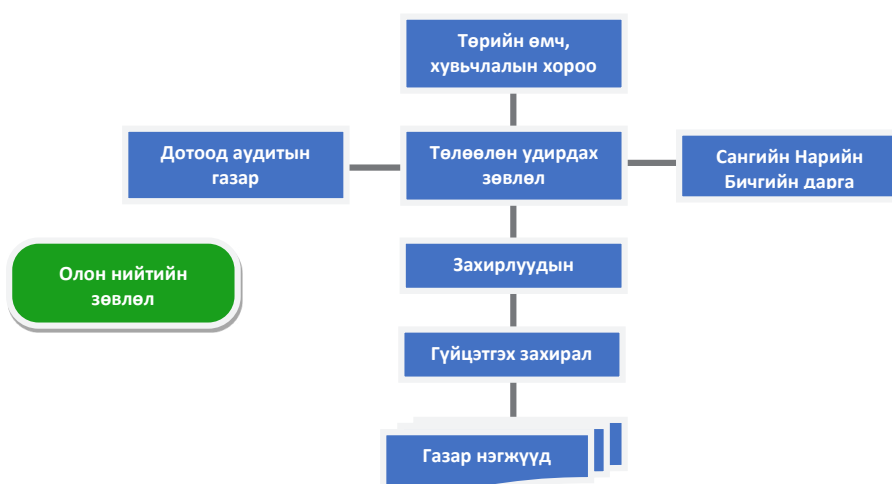
6. Тэтгэврийн хуримтлалын тогтолцооны үйл ажиллагаа болон тэтгэврийн хөрөнгийн хөрөнгө оруулалтын менежментийн асуудлаар үнэгүй зөвлөгөө өгөх.

7. Шимтгэл төлөгчийн сонголтын дагуу тэтгэврийн хөрөнгийг хөрөнгө оруулалтын менежментийн байгууллагад (ХОМБ) шилжүүлэх.

Тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн сангийн засаглал

ТХНС-ийн үйл ажиллагаа тэгш байдал, ил тод байх, үйл ажиллагаагаа тайлагнадаг байх, мэргэжлийн байх, хариуцлагатай байх, ур чадвартай байх зарчмуудад суурилна. Түүнчлэн хөрөнгө оруулагч, шимтгэл төлөгч болон олон нийтийн эрх ашгийг дээдэлнэ. Сан хувьцаат нийгэмлэгийн хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд цорын ганц хувьцаа эзэмшигч нь Засгийн газар байна (Сангийн яамны харьяа Төрийн өмч, хувьчлалын хороо төлөөлдөг).

Зураг 9.ТХНС-ийн засаглал

ТХНС-ийн үйл ажиллагааг Гүйцэтгэх удирдлага хэрэгжүүлэх бөгөөд Төлөөлөн удирдах зөвлөл хяналт тавьж ажиллана. Сангийн дэргэд олон нийтийн хяналт тавьж, сангийн үйл ажиллагаанд зөвлөх үүрэгтэй Олон нийтийн зөвлөл ажиллана.

Төлөөлөн удирдах зөвлөл

Энэ нь 6 гишүүнтэй бөгөөд дараах чиг үүргийг гүйцэтгэнэ.

- Хувь нийлүүлэгч болон шимтгэл төлөгчдийн эрх ашгийг хангах;
- Сангийн үйл ажиллагааны хэм хэмжээг тогтоох;
- Сангийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих;
- Сангийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх.

Төлөөлөн удирдах зөвлөл нь 3 хороотой.

- Стратеги төлөвлөлтийн хороо;
- Аудитын хороо;
- Боловсон хүчин, нийгмийн асуудал, шагнал урамшууллын хороо.

Олон нийтийн зөвлөл

ТХНС-д зөвлөх үүрэгтэй бөгөөд тэтгэврийн тогтолцооны бүх оролцогчдыг хамарсан бие даасан бүтэц юм. Нийт 15 гишүүнтэй ба дор дурдсан нийгмийн төлөөллүүдийг оролцуулдаг.

- Бие даасан хараат бус экспертүүд (7 гишүүн);
- Олон нийтийн байгууллагын төлөөлөл (1 гишүүн);
- Хэвлэл, мэдээллийн төлөөлөл (3 гишүүн);
- Шимтгэл төлөгчдийн төлөөлөл (1 гишүүн).

Олон нийтийн зөвлөл нь дараах үндсэн чиг үүрэгтэй.

- ТХНС-ийн үйл ажиллагааны талаарх нийгэм, олон нийтийн үзэл санааг илэрхийлэх;
- ТХНС-ийн үйл ажиллагаанд тулгарч буй асуудлыг илрүүлж, шийдвэрлүүлэх замаар ТХНС-д итгэх олон нийтийн итгэлийг нэмэгдүүлэх;
- ТХНС-ийн үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй байлгах, ТХНС-д тавих олон нийтийн хяналтыг хэрэгжүүлэх.

Гүйцэтгэх удирдлага

ТХНС-ийн өдөр тутмын үйл ажиллагааг Гүйцэтгэх захирлаар удирдуулсан Гүйцэтгэх удирдлага гүйцэтгэнэ. Захирлуудын зөвлөл нь 6 гишүүнтэй.

ТХНС нь нийтдээ 17 газар хэлтэс, 18 салбар нэгжтэй үйл ажиллагаа явуулж байна.

Сангийн хяналт

Сангийн дотоод хяналтыг Төлөөлөн удирдах зөвлөл, Аудитын хороо, Дотоод аудитын газар хэрэгжүүлнэ.

Санд жилд дор хаяж нэг удаа аудитын хяналт шалгалт явуулна. Аудитыг бие даасан хараат бус аудитор гүйцэтгэдэг. Аудитор нь дараах чиглэлээр хяналт шалгалт хийнэ.

- Санхүүгийн тайланд үнэлэлт өгөх;
- Эрсдэлийн үнэлгээ хийх;
- Үйл ажиллагаанд гарсан материаллаг хохирол, дутагдлыг илрүүлэх.

Тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн сангийн орлого

Сангийн орлого нь 2 эх үүсвэрээс бүрдэнэ.

1. Тэтгэврийн шимтгэл
2. Хүү, хөрөнгө оруулалтын орлого

1. Тэтгэврийн шимтгэл. Сангийн гол эх үүсвэр нь тэтгэврийн шимтгэл байна. Дараах 3 төрлийн тэтгэврийн шимтгэлээр ТХНС-ийн хуримтлалын эх үүсвэрийг бүрдүүлнэ.

- Заавал төлөх тэтгэврийн шимтгэл – 10%
Үүнийг ажилтан төлөх бөгөөд ажилтны сарын цалингийн орлогоос тооцно. (шимтгэл тооцох цалингийн хэмжээ нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг ²⁹⁷ 50 дахин нэмэгдүүлснээс ихгүй байхаар тогтоосон)
- Заавал төлөх мэргэжлийн тэтгэврийн шимтгэл – 5%
Үүнийг ажил олгогч төлөх бөгөөд ажилтны сарын орлогоос тооцно.
- Сайн дурын тэтгэврийн шимтгэл – хувь хүн олсон орлогоосоо өөрөө төлнө, эсвэл шимтгэл төлөгчийн нэрийн өмнөөс бусад хувь хүн болон хуулийн этгээд төлж болно.

Хуримтлалын тэтгэврийн хамралтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор 2019 оноос хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийг (өөрийгөө ажлаар хангагч) ТХНС-ийн албан журмын хуримтлалд хамруулах болсон. Үүнд:

- Тогтмол үйл ажиллагаа явуулдаг хувиараа бизнес эрхлэгч
Энэ төрлийн хувиараа бизнес эрхлэгчдээс сар бүр нэгдсэн байдлаар нэг л төрлийн татвар хураамж авах бөгөөд үүнийг “**нэгдсэн төлбөр**” гэж нэрлэдэг. Нэгдсэн төлбөрийн 30%-ийг ТХНС-д тухайн хувиараа бизнес эрхлэгчийн дансанд хуримтлуулна. (Нэгдсэн төлбөрийн 10%-ХХОАТатвар, 20%-Нийгмийн даатгалын шимтгэлд, 40%-Эрүүл мэндийн даатгалд хуваарилагдана.)

²⁹⁷ 2021 оны байдлаар 42500 тенгетэй тэнцүү байна.

- Тогтмол бус үйл ажиллагаа явуулдаг хувиараа бизнес эрхлэгч
Энэ төрлийн хувиараа бизнес эрхлэгчдийн гэрээт хөдөлмөрийн хөлсний 10%-иар шимтгэл тооцож ТХНС-д шилжүүлэх бөгөөд тухайн хувиараа бизнес эрхлэгчийн дансанд хуримтлагдана. Тухайн гэрээг байгуулж, хөдөлмөрийн хөлс олгож буй байгууллага шимтгэлийг суутган тооцож ТХНС-д шилжүүлнэ. Хэрэв тухайн этгээд нь суутган тооцох эрхгүй бол шимтгэл төлөгч өөрөө хуримтлалын шимтгэлээ төлнө.

Хувиараа бизнес эрхлэгчээс сард төлөх нэгдсэн төлбөрийн нийт дүн улсын болон бүсийн хэмжээний хотууд, нийслэлд сарын тооцооллын индекстэй²⁹⁸, бусад хэсэгт сарын тооцооллын индексийн хагастай тэнцүү байна.

2020 оны байдлаар ТХНС-ын шимтгэлийн орлого нь 1,1 их наяд тенге болсон байна.

2. Хүү, хөрөнгө оруулалтын орлого. ТХНС-ийн орлогын 2 дахь хэсэг хүү, хөрөнгө оруулалтын орлого байдаг. Энэ нь 2 хэсгээс бүрдэнэ.

- Хүүгийн орлого – Тухайн шимтгэл төлөгчийн ХОМБ-ын удирдлагад шилжүүлээгүй (хөрөнгө оруулалтад оруулахаар) тэтгэврийн хөрөнгийн үлдэгдэлд инфляцаас хамааруулан хүү тооцож олгоно.
- Хөрөнгө оруулалтын орлого – Казахстаны Үндэсний Банк хөрөнгө оруулалтын удирдлагыг хэрэгжүүлэх замаар Тэтгэврийн хуримтлалын сангийн хөрөнгийг санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулж, олсон орлогоор Тэтгэврийн хуримтлалын сангийн хөрөнгийг өсгөдөг. Хөрөнгө оруулалт хийх боломжтой зөвшөөрөгдсөн санхүүгийн хэрэгслийн жагсаалтыг Казахстаны Үндэсний Банк тогтооно.
2021 оноос эхлэн ТХНС-д тэтгэврийн хуримтлалтай иргэд өөрийн хуримтлалыг ХОМБ-аар дамжуулан санхүүгийн хэрэгслүүдэд хөрөнгө оруулах эрхтэй болсноор хөрөнгө оруулалтын орлогын 2 дахь эх үүсвэр бий болсон байна.

ТХНС-ын хөрөнгө оруулалтын орлого нь 2020 онд 1,22 их наяд тенге буюу 9.5%-ийн өгөөжтэй байна. Харин 2013 оны 9 сараас 2021 оны 1 сар хүртэл хуримтлагдсан нийт хөрөнгө оруулалтын орлого нь 5,0 их наяд тенге болсон байна.

Тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн сангийн зарцуулалт

ТХНС-аас дараах тохиолдолд зарцуулалт хийнэ.

1. Өндөр насны тэтгэвэр;
2. Зорилтот хэрэгцээнд ашиглах;
3. Амь даатгалын компанид шилжүүлэх.

1. Өндөр насны тэтгэвэр

Дор дурдсан нөхцөлийг хангасан шимтгэл төлөгч тэтгэвэр авах хүсэлт гаргаж болно.

Хүснэгт 13. Тэтгэвэр авах нөхцөл, хэлбэр, хэмжээ

Заавал хамрагдах тэтгэвэр		Сайн дурын тэтгэвэр
Тэтгэвэр авах нөхцөл	• эрэгтэй 63 нас, эмэгтэй 60 нас (2021 оны байдлаар) • Насан туршийн хөгжлийн бэрхшээлийн I, II группт хамрагдсан иргэд	• 50 нас хүрсэн байх; • Насан туршийн хөгжлийн бэрхшээлийн I, II группт хамрагдсан иргэд; • ТХНС-д 5-аас доошгүй жил хуримтлуулсан сайн дурын тэтгэврийн шимтгэлийн дүн болон хөрөнгө оруулалтын орлоготой байх.
Тэтгэвэр авах хэлбэр	Нэг удаа бөөнд нь авах: тэтгэврийн хуримтлалын дүн хөдөлмөрийн	• Нэг удаа бөөнд нь авах • Сар бүр авах

²⁹⁸ 2021 оны байдлаар 2917 тенгетэй тэнцүү байна.

	хөлсний доод хэмжээг 12 дахин нэмэгдүүлснээс бага тохиолдолд. Сар бүр авах: тэтгэврийн хуримтлалын дүн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 12 дахин нэмэгдүүлснээс их тохиолдолд.	Жилд 1 удаа авах
Тэтгэврийн хэмжээ	Тэтгэвэрт гарсан эхний жил нийт хуримтлалын 6,5%-иар тооцсон дүнг 12-т хувааж сар бүр авах тэтгэврийг гаргана. Эхний жилээс хойших жилд өмнөх жилийн тэтгэврийн хэмжээг 5%-иар нэмэгдүүлэн сар бүр авах тэтгэврийг тогтооно. Тэтгэврийн доод хэмжээ нь амьжиргааны доод түвшний орлогын 70%-аас багагүй байна.	Гэрээнд заасны дагуу

ТХНС-аас 2020 онд тэтгэвэр хэлбэрээр 193,4 тэрбум тенгэ зарлагадсан байна.

Зорилтот хэрэгцээнд ашиглах.

ТХНС-ийн заавал хамрагдах тэтгэврийн хуримтлалын данстай шимтгэл төлөгч хүсэлт гаргасан тохиолдолд дараах зорилгоор тэтгэврийн хуримтлалын данснаас зарцуулалт хийх боломжтой.

- орон сууцны нөхцөлөө сайжруулах зорилгоор;
- зөвшөөрөгдсөн эрүүл мэндийн зардлаа төлөх;
- шимтгэл төлөгч нас барсан тохиолдолд өв залгамжлагчид олгох нэг удаагийн төлбөр;
- гадаад улсад байнга оршин суухаар явах болсон нөхцөл зэрэг орно.

Зорилтот хэрэгцээнд ашиглах зорилгоор тэтгэврийн хуримтлалын данснаасаа зарцуулалт хийхдээ дор дурдсан нөхцөл хангасан байна.

- дансны хуримтлалын хэмжээ нь зөвшөөрөгдөх түвшинд хүрсэн байх;
- орлуулалтын коэффициентээр тооцсон тэтгэврийн хэмжээ нь сарын дундаж орлогын 40%-иас багагүй байх. Энэ тохиолдолд зарцуулалтын хэмжээ нь нийт хуримтлалын 50%-иас хэтрэхгүй байх;
- Даатгалын компанитай байгуулсан гэрээгээр тэтгэврийн аннуитет авах эрхтэй. Энэ тохиолдолд зарцуулалтын хэмжээ нь ТХНС-ийн хуримтлалын дансны үлдэгдлээс хэтрэхгүй байх.

Харин сайн дурын тэтгэвэрт хамрагдагсад зорилтот хэрэгцээнд ашиглах зорилгоор зарцуулалт хийх эрхгүй байна.

Шимтгэл төлөгч нас барсан тохиолдолд өв залгамжлагчид олгох нэг удаагийн төлбөрийн дээд хэмжээ нь сарын тооцооллын индексийн 52,4 дахин өсгөсөн дүн буюу 152851 тенгегээс хэтрэхгүй.

2021 оны 9 сарын байдлаар орон сууцны нөхцөлөө сайжруулах зорилгоор 1786,2 тэрбум тенгэ, эрүүл мэндийн зардлаа төлөх зорилгоор 29,5 тэрбум тенгэ, шимтгэл төлөгч нас барсан тохиолдолд өв залгамжлагчид олгох нэг удаагийн төлбөрт 42,2 тэрбум тенгэ, гадаад улсад байнга оршин суухаар явсан шимтгэл төлөгчид зориулж 25,1 тэрбум тенгэний зарцуулалт хийсэн байна.

Амь даатгалын компанид шилжүүлэх.

ТХНС-д шимтгэл төлөгч нь тэтгэврийн хуримтлалаа амь даатгалын компанид шилжүүлж болно. Дор дурдсан нөхцөлийг хангах шаардлагатай.

- Амь даатгалд хамрагдаагүй шимтгэл төлөгч
 - Хэрэв тэтгэврийн аннуитет авах эрх үүссэн бол эрэгтэй 55 нас, эмэгтэй 52 нас хүрсэн тохиолдолд Заавал төлөх тэтгэврийн хуримтлалын сангаас тэтгэврийн хуримтлалаа шилжүүлж болно.

Харин Заавал төлөх мэргэжлийн тэтгэврийн хуримтлалын сангаас 60 сар шимтгэл төлсөн 50 нас хүрсэн шимтгэл төлөгч тэтгэврийн хуримтлалаа шилжүүлж болно.

- Хэрэв тэтгэврийн аннуитет авах эрх үүсээгүй бол 45 нас хүрсэн тохиолдолд Заавал төлөх тэтгэврийн хуримтлалын сангаас тэтгэврийн хуримтлалаа шилжүүлж болно.

Харин Заавал төлөх мэргэжлийн тэтгэврийн хуримтлалын сангаас 60 сар шимтгэл төлсөн 40 нас хүрсэн шимтгэл төлөгч тэтгэврийн хуримтлалаа шилжүүлж болно.

- Амь даатгалаар тэтгэврийн аннуитет авч буй шимтгэл төлөгч эрэгтэй 55 нас, эмэгтэй 52 нас хүрсэн тохиолдолд Заавал төлөх тэтгэврийн хуримтлалын сангаас тэтгэврийн хуримтлалаа шилжүүлж болно. Харин Заавал төлөх мэргэжлийн тэтгэврийн хуримтлалын сангаас 60 сар шимтгэл төлсөн 50 нас хүрсэн шимтгэл төлөгч тэтгэврийн хуримтлалаа шилжүүлж болно.

Амь даатгалын компанид шилжүүлэх хуримтлалын хамгийн бага хэмжээ нь эрэгтэй 6,7 сая тенге, эмэгтэй 9,0 сая тенге байна. Хэрэв Заавал төлөх тэтгэврийн хуримтлалын сан болон Заавал төлөх мэргэжлийн тэтгэврийн хуримтлалын сангийн хуримтлал нь хүрэлцэхгүй бол Сайн дурын тэтгэврийн хуримтлалын сангаас шилжүүлж болно.

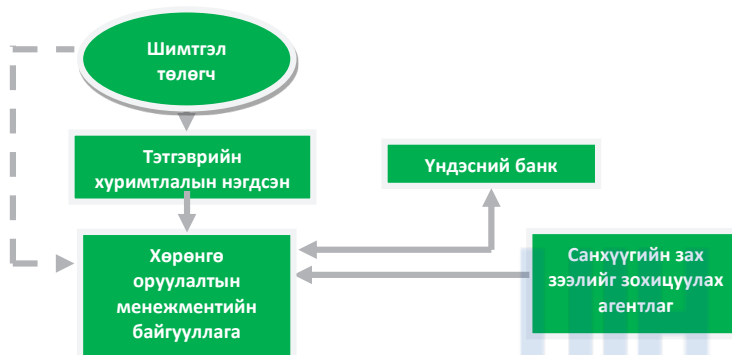
Амь даатгалаас төлөх тэтгэврийн аннуитет нь амьжиргааны доод түвшний орлогын 70%-иас багагүй байна.

2020 оны байдлаар ТХНС-аас 44,0 тэрбум тенгетэй тэнцэх хуримтлалыг амь даатгалын компанид шилжүүлсэн байна.

Тэтгэврийн хуримтлалаараа хөрөнгө оруулалт хийх

2021 оноос эхлэн Тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн санд тэтгэврийн хуримтлалтай иргэд өөрийн хуримтлалыг ХОМБ-аар дамжуулан санхүүгийн хэрэгслүүдэд хөрөнгө оруулах замаар ирээдүйн тэтгэврийн хуримтлалаа өсгөх боломжийг нээж өгсөн.

Зураг 10.ХОМБ-аар дамжуулан тэтгэврийн хуримтлалаа хөрөнгө оруулалтад оруулах

ХОМБ-ыг тухайн шимтгэл төлөгчийн хүсэлтээр сонгоно.

Тэтгэврийн хуримтлалыг шилжүүлэх ХОМБ нь дараах шаардлагыг хангасан байна.

- Санхүүгийн зах зээлийг зохицуулах агентлагаас тогтоосон нөхцөл, шаардлагыг хангасан байх. Үүнд:
 - Өөрийн хөрөнгийн хэмжээ 3 тэрбум тенге;
 - Хөрөнгө оруулалтын менежментийн үйл ажиллагааг хамгийн багадаа 36 сар эрхэлсэн байх;

- ХОМБ-ын менежмент хийж буй хөрөнгө оруулалтын багцын хэмжээ нь 5 тэрбум тенгегээс багагүй байх;
- Сүүлийн 2 жил менежмент хийсэн хөрөнгө оруулалтын багц нь алдагдал хүлээгээгүй байх;
- Бусад шаардлагууд.
- Хөрөнгө оруулалтын менежментийн үйлчилгээ үзүүлэх гэрээг ТХНС-тай байгуулсан байх.
- ТХНС болон Кастодиан банктай гурвалсан гэрээ байгуулсан байх.

Шимтгэл төлөгч дор дурдсан нөхцөлийг хангасан бол ХОМБ-д шилжүүлэг хийж болно.

- ТХНС дахь хуримтлалын хэмжээ нь байх ёстой хамгийн бага тэтгэврийн хуримтлалын хэмжээнээс их байх. Хөрөнгө оруулах боломжтой хуримтлалын дүн нь байх ёстой хамгийн бага тэтгэврийн хэмжээнээс илүү гарсан хэсэг байна.
- Эсвэл, даатгалын компаниас насан турш тэтгэврийн анниутет авах эрхтэй байх. ТХНС дахь хуримтлалын хэмжээгээр хөрөнгө оруулах эрхтэй.

ХОМБ-аар дамжуулан хийж болох хөрөнгө оруулалтын хэрэгслүүдийн жагсаалт, хөрөнгө оруулалт хийх нөхцөлийг Санхүүгийн зах зээлийг зохицуулах агентлаг батлах бөгөөд ХОМБ нь хөрөнгө оруулалтаас олох хамгийн бага өгөөжийн баталгаа гаргадаг.

Хөрөнгө оруулалт хийж болох санхүүгийн хэрэгслүүд:

- Казахстан Улсын Засгийн газрын үнэт цаас;
- Казахстан Улсын орон нутгаас гаргасан үнэт цаас;
- Төв банк 100% эзэмшдэг хуулийн этгээд болон “Казахстан Улсын Хөгжлийн банк”, “Самрук-Казна” сан, “Байтерек” холдингийн гаргасан өрийн бичиг;
- “ВВ-” болон түүнээс дээш рейтингтэй II зэргийн арилжааны банкин дахь хадгаламж;
- “А-” болон түүнээс дээш рейтингтэй гадаадын арилжааны банкин дахь хадгаламж;
- “ВВ” болон түүнээс дээш рейтингтэй олон улсын санхүүгийн байгууллагын өрийн бичиг;
- “ВВ+” болон түүнээс дээш рейтингтэй гадаад улсын Засгийн газрын үнэт цаас;
- “ВВ” болон түүнээс дээш рейтингтэй компанийн гаргасан үнэт цаас;
- Хөрөнгө оруулалтын сан;
- Үнэт металл;
- Зөвшөөрөгдсөн санхүүгийн активуудын опцион, форвард, фьючерс, своп арилжаа зэрэг болно.

ХОМБ-ын үйлчилгээний комисс авах эрхтэй ба энэ нь хөрөнгө оруулалтаас олсон орлогын 7.5%-иас хэтрэхгүй.

Тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн сан дахь хөрөнгийг өвлөх

ТХНС-д шимтгэл төлөгч нас барсан тохиолдолд түүний хуримтлалыг өв залгамжлагч өвлөж авах эрхтэй. ТХНС-аас өв залгамжлагчид дараах мөнгөн дүнг олгоно.

1. Оршуулгын зардал
Шимтгэл төлөгч нас барсан тохиолдолд өв залгамжлагчид олгох оршуулгын зардлын дээд хэмжээ нь сарын тооцооны индексийг 52,4 дахин өсгөсөн дүн буюу 152851 тенгегээс хэтрэхгүй байна.
2. ТХНС дахь хуримтлал
Өв залгамжлагч нь хуульд заасны дагуу холбогдох бичиг баримтыг бүрдүүлэн өгч, хуульд заасан хэмжээгээр ТХНС дахь хуримтлалыг өвлөж авна.

Тэтгэврийн хуримтлалын нэгдсэн сангийн хөрөнгийн баталгаа

Тэтгэврийн шимтгэл төлөгчийн тэтгэврийн хуримтлалд төрөөс дараах баталгааг гаргана.

- Заавал төлөх тэтгэврийн хуримтлалын сан болон Заавал төлөх мэргэжлийн тэтгэврийн хуримтлалын санд байршиж буй хуримтлалын дүнд
- Инфляцаас хамааруулж тооцсон хүүд баталгаа гаргана.

Төрийн баталгаанд ХОМБ-д шилжүүлсэн хөрөнгө хамаарахгүй.

3. НОРВЕГИЙН ХААНТ УЛС

3.1 Норвегийн тэтгэврийн тогтолцоо²⁹⁹

Дэлхийн хүн амын 63-аас дээш хувийг бүрдүүлдэг 37 орны тэтгэврийн тогтолцоог харьцуулан судалдаг Monash Centre for Financial Studies болон Global Consultant Mercer хамтран гаргасан 2019 оны “Mercer Global Pension Index”-т Норвеги Улс зургаадугаар байрт орсон байна.

Норвеги Улс бүх нийтийн тэтгэврийн системийг 1937 онд нэвтрүүлсэн бөгөөд 1967 онд нийгмийн хамгааллын системийн нэг бүрэлдэхүүн хэсэг болсон.

Норвегийн тэтгэврийн систем нь заавал болон сайн дурын гэсэн 2 хэлбэртэй бөгөөд хуваарилалтын болон хуримтлалын системийг хослуулан хэрэглэдэг.

Заавал даатгах албан журмын тэтгэврийн даатгал нь 2 хэсэгтэй.

- Өндөр настны тэтгэврийн хөтөлбөр (Statutory old age pension scheme)
- Байгууллагын тэтгэврийн хөтөлбөр (Public sector Occupational pension scheme болон Private sector Occupational pension scheme)

Хуваарилалтын тэтгэврийн систем

Норвегийн тэтгэврийн хуваарилалтын систем нь заавал даатгах тэтгэврийн даатгал байх бөгөөд дараах 2 төрөлтэй.

- Өндөр настны тэтгэврийн хөтөлбөр (Statutory old age pension scheme)
- Төрийн албан хаагчдад зориулсан байгууллагын тэтгэврийн хөтөлбөр (Public sector Occupational pension scheme)

Өндөр настны тэтгэврийн хөтөлбөр нь төрөөс хэрэгжүүлдэг гол тэтгэврийн систем бөгөөд Нийгмийн хамгааллын системийн нэг бүрэлдэхүүн хэсэг болдог. Норвеги Улсын ажилтан бүр энэ тэтгэврийн даатгалд заавал хамрагдах ёстой.

Тэтгэвэр олголт нь хуваарилалтын системээр явагдах бөгөөд дор дурдсан 3 төрлийн шимтгэлээр санхүүжинэ.

- Ажилтан бүр 8.2%-ийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх ба үүнээс 3.1% нь тэтгэврийн санд хуваарилагдана.
- Ажил олгогч бүс нутгаас хамаарч 14.1% хүртэл төлнө.
- Хувиараа ажил эрхлэгч 11.4% төлнө.

2019 оны байдлаар Өндөр настны тэтгэврийн хөтөлбөрийн 2/3 нь шимтгэлийн орлогоор 1/3 нь төсвөөс санхүүжигдсэн байна.

Тэтгэвэрт гарах нас нь уян хатан бөгөөд 62-75 насандаа тэтгэвэрт гарч болно.

Өндөр настны тэтгэврийн хөтөлбөрийг Норвегийн Үндэсний Даатгалын Байгууллага буюу Norwegian National Insurance Administration (NAV) хариуцаж ажилладаг.

Төрийн албан хаагчдад зориулсан байгууллагын тэтгэврийн хөтөлбөр нь төрөөс хэрэгжүүлдэг нэмэлт албан журмын тэтгэврийн хөтөлбөр болдог. Хөтөлбөрийг Норвегийн Төрийн албаны тэтгэврийн сангаар дамжуулан хэрэгжүүлдэг. Төрийн албан хаагч энэ тэтгэвэрт заавал хамрагдана.

Тэтгэвэр олголт нь хуваарилалтын системээр явагдах бөгөөд дор дурдсан 2 төрлийн шимтгэлээр санхүүжинэ.

- Ажилтан бүр 2% шимтгэл төлнө.
- Ажил олгогч 8-12% шимтгэл төлнө.

²⁹⁹ <https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2019-country-profile-Norway.pdf>

Харин орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын ажилтнуудад зориулсан албан журмын байгууллагын тэтгэврийн хөтөлбөр нь хуримтлалын тэтгэврийн систем байдаг.

Тэтгэврийн хуримтлалын систем

Норвеги Улсын тэтгэврийн хуримтлалын систем нь дараах 2 төрөлтэй.

- Хувийн секторын байгууллагын тэтгэврийн хөтөлбөр
- Сайн дурын хувийн тэтгэврийн даатгал

Хувийн секторын байгууллагын тэтгэврийн хөтөлбөр нь заавал даатгуулах албан журмын тэтгэврийн даатгал байна. Дор хаяж 2 ажилтантай хувийн секторын хуулийн этгээд энэ тэтгэврийн хөтөлбөрт хамрагдана.

Тэтгэврийн нэгдсэн сан байдаггүй бөгөөд албан байгууллага тус бүр тэтгэврийн хуримтлалын сан үүсгэнэ.

Тэтгэврийн сан нь ажил олгогчоос төлөх шимтгэлээс бүрэлдэх бөгөөд шимтгэлийн хувь хэмжээ нь дор дурдсан нөхцөлийг хангасан байна.

- Хамгийн бага шимтгэлийн хувь хэмжээ нь 2%
- 7.1G хүртэлх цалингаас төлөх шимтгэлийн дээд хувь хэмжээ нь 7%
- 7.1G – 12G хүртэлх цалингаас төлөх шимтгэлийн дээд хувь хэмжээ нь 18.1%

Ажилтан нь сайн дурын үндсэн дээр шимтгэл төлж болно.

Санг тухайн ажил олгогч байгууллага эсвэл, мэргэжлийн байгууллага удирдана. Санг удирдахтай холбоотой зардлыг ажил олгогч гаргадаг. Тэтгэвэрт гарах насыг гэрээгээр зохицуулна.

Норвеги Улсын тэтгэврийн тогтолцоо нь³⁰⁰

- Улсын тэтгэвэр буюу Үндэсний нийгмийн даатгалын систем. Улсын тэтгэврийн тогтолцоо буюу Үндэсний даатгалын систем (folketrygden) нь тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцоотой бөгөөд тэтгэврийг улсын төсвөөс санхүүжүүлнэ. Энэ системийн удирдлагыг Хөдөлмөр, нийгэм хамгааллын захиргаа³⁰¹ (NAV) хариуцан ажилладаг.
- Байгууллагын (ажил олгогчийн) тэтгэврийн хөтөлбөр болон хамтын тэтгэврийн хөтөлбөр. Хамтын гэрээний үндсэн албан журмын Байгууллагын тэтгэврийн хөтөлбөр болон хамтын тэтгэврийн хөтөлбөр нь тэтгэврийн системийн бүрэлдэхүүн хэсэг болдог. Ажилтан уг хөтөлбөрт заавал хамрагдана. Энэ хөтөлбөрийн хүрээнд төрийн албан хаагчид хамрагдах Public sector Occupational pension scheme болон хувийн секторт ажиллагсад хамрагдах Private sector Occupational pension scheme гэсэн 2 тусдаа хөтөлбөрийг хэрэгжүүдэг.
- Сайн дурын хуримтлалын тэтгэвэр. Энэ нь банк, даатгалын компанитай хувиараа гэрээ байгуулах замаар хэрэгжүүлэх сайн дурын хуримтлал байна.

Улсын тэтгэвэр нь орлогын тэтгэвэр (income pension), орлого олдоггүй болон бага орлоготой иргэдэд зориулсан баталгаат тэтгэвэр (guarantee pension)-ээс бүрдэнэ.

Түүнчлэн улсын тэтгэврийн зэрэгцээ 2006 оноос албан журмын Байгууллагын тэтгэврийн хөтөлбөрийг нэвтрүүлсэн байна.

Иргэд заавал хамрагдах улсын тэтгэвэр, байгууллагын тэтгэврийн хөтөлбөрөөс гадна сайн дурын Хувийн сайн дурын тэтгэвэр (Voluntary private pension) тэтгэвэрт хамрагдах боломжтой.

Норвеги Улс дотоодын нийт бүтээгдэхүүнийхээ 6.6 хувийг тэтгэвэрт зарцуулдаг байна.

³⁰⁰ <https://www.enpf.kz/ru/pension-system/world/norway.php>

³⁰¹ <https://www.nav.no/en/home>

Улсын тэтгэвэр

Тэтгэвэр тогтоолгох нөхцөл

Норвегит 16-66 насандаа гурван жилээс доошгүй хугацаагаар оршин суусан иргэдэд шинэ системээр баталгаат тэтгэвэр авах эрх үүсдэг. Бүрэн баталгаат тэтгэврийг дөчин жил амьдарсны дараа олгодог.

Орлогын тэтгэвэр

Тэтгэврийн орлого нь 13-75 насны иргэдийн хөдөлмөрийн хөлс эсвэл, бусад төрлийн орлогоос шимтгэл авах замаар хуримтлагддаг. Жил бүр иргэн орлогынхоо 18.1%-тай тэнцэх хэмжээ хүртэл шимтгэлээ нэмэгдүүлэн төлж болдог бөгөөд цалингийн өсөлтийг харгалзан тэтгэврийн эрхийг жил бүр нэмэгдүүлдэг байна.

2018 онд дундаж тэтгэвэр 95.800 NOK³⁰² байсан. ЭЗХАХБ-аас гаргасан тооцоололд үндэслэн Норвегит 2018 онд бүтэн цагаар ажилласан хүний дундаж цалин 596.477 NOK байжээ. Тиймээс тэтгэврийн дээд хэмжээ нь дундаж цалингийн 114 орчим хувьтай тэнцэж байна.

2011 оноос эхлэн 62-75 насны иргэдийн нөхцөл байдлыг харгалзан уян хатан тэтгэвэр (flexible retirement) тогтоолгох ажлыг бүх нийтийн тэтгэврийн тогтолцоонд нэвтрүүлсэн. Ажил, тэтгэврийг орлогын шалгалгүйгээр 62 наснаас эхлэн бүрэн буюу хэсэгчлэн хослуулах боломжтой. 2011 оноос эхлэн өндөр насны тэтгэвэр авагчдын тэтгэврийн дундаж наслалтын зохицуулалтыг хийж эхэлсэн.

Баталгаат тэтгэвэр

Баталгаат тэтгэврийг тэтгэврийн доод хэмжээгээр олгодог бөгөөд орлогын тэтгэврийн 80%-тай тэнцдэг. Тэтгэвэр авагчийн баталгаат тэтгэвэр нь 2018 онд дунджаар 192.383 NOK байсан бөгөөд энэ нь дундаж орлогын 32 орчим хувьтай тэнцэж байна. Баталгаат тэтгэврийг цалинтай уялдуулан индексжүүлэх боловч дундаж наслалтын нөлөөллийг харгалзан 67 жил болгосон байна. Статистикийн урт хугацааны төсөөлөлд Норвеги иргэдийн дундаж наслалт 67 болж, жилд 0.5%-иар нэмэгдэж байна.

Нэмэлт схем Defined contribution scheme

2006 оноос эхлэн тогтоосон тэтгэврийн шимтгэлийн хөтөлбөрийн дагуу ажил олгогч ажилтны өмнөөс түүний орлогын 2-оос доошгүй хувьтай тэнцэх хэмжээний шимтгэл төлдөг болсон. Хэрэв ажил олгогчоос үүний оронд өөр хөтөлбөр санал болгосон тохиолдолд шимтгэлийн хэмжээ дээрхтэй ижил байх ёстой. Шимтгэлийн хэмжээ нь улсын тэтгэврийн суурь хэмжээ³⁰³ ба түүнийг 12 дахин нэмэгдүүлсэн хэмжээний хооронд байхаар тооцогдоно.

Тэтгэврийн шинэчлэлийн хүрээнд 2011 оноос эхлэн 62 наснаас эхлэн тэтгэвэр тогтоолгох уян хатан тэтгэмжийг тогтоосон байна. Тэтгэмжийг дор хаяж 77 нас хүртлээ насан туршийн аниутетээр авах боломжтой.

Тэтгэвэр тогтоох Variant careers (public scheme)

Эрт тэтгэвэрт гарах

Нийт ажилчдын гуравны хоёр орчим нь ажил олгогчтой гэрээ байгуулсны үндсэн дээр эрт тэтгэвэрт гарах Contractual Early Retirement Schemes (AFP) схемд хамрагдаж болно. 1989 онд нэвтрүүлсэн энэ схем нь 62 наснаас тэтгэвэрт гарах боломжийг олгодог.

³⁰² NOK – Норвегийн мөнгөн тэмдэгт

³⁰³ 2021 оны байдлаар 106 399 NOK байна. <https://www.skatteetaten.no/en/rates/national-insurance-scheme-basic-amount/>

2011 оноос эхлэн хэрэгжүүлсэн хувийн хэвшлийн AFP схем нь өндөр насны тэтгэврийн тогтолцоонд насан туршийн нэмэгдэл болдог.

Нэмэгдэл тэтгэврийн хэмжээ нь бүрэн тэтгэврийн доод хэмжээний 4.2 хувьтай тэнцэх бөгөөд 62 нас хүртлээ хуримтлуулж болно. Нэмэлтийг тооцохдоо тасралтгүй байх зарчим болон дундаж наслалтад үндэслэдэг бөгөөд 62-70 насны хооронд авах боломжтой.

Хувийн хэвшлийн AFP-ийн тэтгэвэрт хамрагдахын тулд тодорхой нөхцөлийг хангах хэрэгтэй байдаг. Нэгдүгээрт, ажилтан 62 нас хүрсэн байх ба сүүлийн есөн жилийн долоон жилийн хугацаанд хувийн AFP схемд хамрагдах ёстой. Хоёрдугаарт, ажиллахаа болих хүртлээ ажилтан сүүлийн гурван жил тасралтгүй ажилласан байх ёстой. Гуравдугаарт, тэтгэвэрт гарах үеийн жилийн орлого нь хамгийн багадаа улсын тэтгэврийн суурь хэмжээтэй тэнцүү байх ёстой

Хожуу тэтгэвэрт гарах

Иргэд 67 нас хүрснээр тэтгэвэрт гарах эрх үүсэх боловч өөрөө хүсвэл тэтгэвэр авангаа үргэлжлүүлэн ажиллаж болно.

Хувь хүний орлогын албан татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэл

Тэтгэврээс татвар авах: Тэтгэврийн орлогод хөдөлмөрийн орлогоос бага татвар ногдуулдаг. Татварын тусгай дүрмээр тэтгэврийн доод хэмжээгээр тэтгэвэр авагчдыг орлогын албан татвараас чөлөөлдөг.

Татварын тогтолцоог тэтгэврийн шинэчлэлд нийцүүлэх зорилгоор тэтгэврийн орлогын албан татварын дүрмийг 2011 оноос эхлэн өөрчилсөн. Гол зорилго нь хөдөлмөрийн орлогын ахиу татварын хэмжээг бууруулах, ингэснээр тэтгэвэр тогтоолгосон ч хөдөлмөр эрхлэхийг дэмжихэд оршино.

Хожуу ба эрт тэтгэвэрт гарсан тэтгэвэр авагчид: Эдгээр тэтгэвэр авагчид тэтгэврийн орлогоос хамааран татварын тусгай хөнгөлөлт эдэлдэг. Татварын хөнгөлөлтийн дээд хэмжээ нь 2018 онд 29.950 NOK байсан.

Норвегийн Төрийн албаны тэтгэврийн сан

Төрийн албан хаагчдад зориулсан Public sector Occupational pension scheme тэтгэврийн хөтөлбөрийг Норвегийн Төрийн албаны тэтгэврийн сангаар дамжуулан хэрэгжүүлнэ. Уг сан Хөдөлмөр, нийгэм хамгааллын яамны харьяанд ажилладаг.

Норвегийн Төрийн албаны тэтгэврийн сангийн хөрөнгийг өндөр насны тэтгэвэр, орон сууц худалдан авахад, мэргэжлээс шалтгаалсан ослын даатгалд, амь насны даатгалд зарцуулж болдог онцлогтой.

Орон сууцны зээл нь санд хамрагдсан иргэдийг дэмжих зорилготой зах зээлийн хамгийн бага хүүтэй зээл юм. Норвегийн Төрийн албаны тэтгэврийн санд хамрагдсан иргэн 2.3 сая NOK, харин гэр бүлийн 2 гишүүн санд хамрагддаг бол 4.6 сая хүртэлх NOK-ийн зээл авах боломжтой. Зээлийг орон сууц худалдан авах, дахин санхүүжүүлэх, орон сууцаа засварлах, үл хөдлөх хөрөнгийн төлбөр тооцоонд ашиглах боломжтой байдаг.³⁰⁴

Ажилтан мэргэжлээс шалтгаалсан гэмтэл болон өвчнөөр өвчилсөн тохиолдолд нөхөн төлбөр авах хууль ёсны эрхийг мэргэжлээс шалтгаалсан ослын даатгал олгодог. Бүх ажил олгогчид ажилчдаа мэргэжлээс шалтгаалсан ослын даатгалд хамруулах ёстой. Норвегийн Төрийн албаны тэтгэврийн сан нь засгийн газрын нэрийн өмнөөс энэхүү схемийг удирддаг. Мэргэжлээс шалтгаалах гэмтлийн талаар Норвегийн Хөдөлмөр, халамжийн алба (NAV) болон Норвегийн

³⁰⁴ <https://www.spk.no/en/housing-loan/>

Төрийн албаны тэтгэврийн санд мэдэгдэх бөгөөд хэрэв гэмтлийн улмаас нас барсан бол эхнэр/нөхөр/ хамтран амьдрагч, хүүхэд нь гэрээний дагуу нөхөн төлбөр авдаг.³⁰⁵

Амь насны даатгал нь Норвегийн Төрийн тэтгэврийн сангийн нэг хэсэг биш ч төрийн албан хаагчдын дийлэнх нь мөн төрийн албанд түр болон хагас цагаар ажилладаг хүмүүст энэ даатгалд хамрагддаг байна. Энэ даатгалд хамрагдсан иргэн нас барсан тохиолдолд түүний төрөл төрөгсөд нь даатгуулагчийн нас барсан шалтгаанаас үл хамааран нэг удаагийн төлбөр авдаг байна.³⁰⁶

Норвегийн тэтгэврийн тогтолцооны давуу тал³⁰⁷

- Норвегийн тэтгэврийн зах зээл дээрх хувийн тэтгэврийн 75 орчим хувийг даатгалын гэрээгээр санхүүжүүлдэг бөгөөд шилдэг таван даатгалын компани зах зээлийн 94 орчим хувийг хянадаг.
- Улсын тэтгэврийн тогтолцоо нь ажил эрхэлж буй болон хувиараа хөдөлмөр эрхэлдэг бүх хүнийг хамруулсан хавтгайрсан суурь тэтгэвэр ба орлоготой холбоотой нэмэгдэл дээр үндэслэн тэтгэврийн хангалттай түвшинг хангаж өгдөг.
- Ажилчдын шимтгэл нь орлогын 7.8 хувийг эзэлж байгаа бол ажил олгогч нь 14.1 хувийг төлдөг.
- Ихэнх Европын орнуудаас ялгаатай нь орлогын дээд хязгаарыг дагаж мөрдөөгүй тул нийт орлогыг тооцдог.

Тэтгэврийн тогтолцооны сул тал

- Норвегийн бүх иргэн Норвегийн үндэсний даатгалын тухай хуулийн дагуу 67 наснаас эхлэн улсын тэтгэвэр авах эрхтэй байдаг. Энэ нь дундаж тэтгэвэр тогтоолгох наснаас өндөр байна.
- Эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс өндөр тэтгэвэр авдаг. Энэ нь цалингийн тэгш бус байдал, эмэгтэйчүүд давамгайлсан ажил мэргэжилд доогуур цалин өгдөгтэй холбоотой.

3.2 Норвеги Улсын баялгийн сан

Норвегийн Хаант Улс (цаашид Норвеги Улс гэх) байгалийн баялгийг хэний өмч байх талаар үндсэн хуульдаа тусгаагүй ч “Газрын тостой холбогдох үйл ажиллагааг зохицуулах” хуульдаа (Act 29 November 1996 No. 72 relating to petroleum activities³⁰⁸) “Норвегийн төр нь газрын тосны нөөцийг эзэмших ба нөөцийг ашиглах онцгой эрхтэй” гэж заажээ. Үндсэн хуулийнхаа 112 дугаар зүйлд “Байгалийн нөөцөө хойч үеийн эрхийг баталгаажуулсан, урт хугацааны бодлогод суурилан ашиглах болно”³⁰⁹ гэж тусгасан байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

³⁰⁵ <https://www.spk.no/en/insurance/occupational-injury-insurance/>

³⁰⁶ <https://www.spk.no/en/insurance/group-life-insurance/>

³⁰⁷ “Монгол Улсын тэтгэврийн үндэсний тогтолцооны жишиг загвар боловсруулах нь” судалгааны ажлын тайлан. Залуу судлаачдыг дэмжих сан ТББ 2021 он

³⁰⁸ Газрын тостой холбогдох үйл ажиллагааг зохицуулах хууль. <https://www.npd.no/en/regulations/acts/act-29-november-1996-no2-72-relating-to-petroleum-activities/>

³⁰⁹ Норвегийн Үндсэн хууль. <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/1814-05-17?q=grunnloven>

Зураг 11. Норвегийн баялгийн сан, тэтгэврийн сан

Эх сурвалж: Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд А.Ариунзаяагийн илтгэл 2021.04.06

Байгалийн баялгийн орлогыг “Засгийн газрын тэтгэврийн сан-Глобал”-д оруулдаг. Энэ сан нь Засгийн газрын тэтгэврийн сан нэртэй боловч хөрөнгө оруулалтын сан юм. Норвеги Улсын баялгийн сангууд нь хоёр өөр чиг үүрэг бүхий хөрөнгө оруулалтын сангаас бүрддэг.

Эхнийх нь Засгийн газрын тэтгэврийн сан-Глобал бөгөөд үүнийг **Газрын тосны сан** гэж нэрлэдэг. Норвегийн төсөвт төвлөрсөн газрын тосны салбарын илүүдэл орлогыг хөрөнгө оруулалт хийх, нефтийн орлогын зах дээл дахь тогтворгүй байдлаас хамгаалах зорилготой.³¹⁰ Засгийн газрын тэтгэврийн сангийн тухай хууль (Government Pension Fund Act³¹¹) 2020 онд батлагдсан.

Газрын тосны сан нь дэлхийн хамгийн том бие даасан баялгийн сан болсон ба түүний зах зээлийн үнэлгээ нь 2021 оны байдлаар 1.3 их наяд ам.доллар хүрсэн. Энэхүү сан нь зөвхөн гадаадын зах зээлд хөрөнгө оруулалт хийдэг ба өмчийн, үл хөдлөх, тогтмол орлогын зэрэг чиглэлийн хөрөнгөөс бүрдэнэ.

Норвегийн хоёр дахь сан бол **Засгийн газрын тэтгэврийн сан- Норвеги** юм. 1967 онд үндэсний даатгалын сангийн хэлбэрээр байгуулагдсан ба Газрын тосны сангаас тусдаа удирдлагатай бөгөөд дотоодын болон Скандинавын зах зээлд хөрөнгө оруулалт хийхэд чиглэгдсэн. Ослогийн хөрөнгийн биржээр дамжуулан Норвеги дахь компаниудын томоохон хувьцаа эзэмшигч юм.³¹²

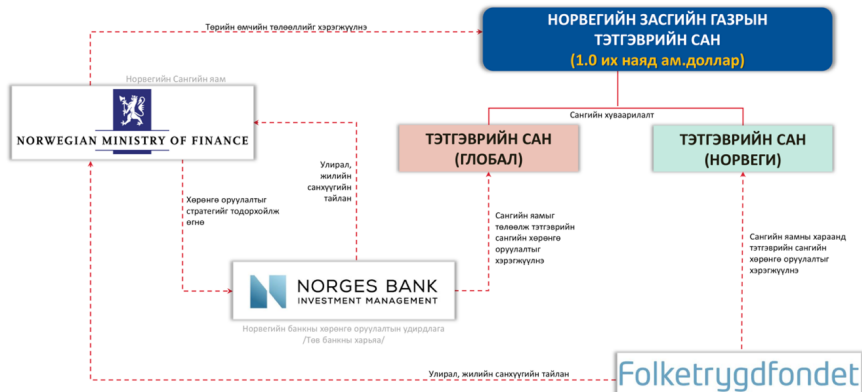
Засгийн газрын тэтгэврийн сан нь газрын тосны орлогын тодорхой хэсгийг хуримтлуулан ирээдүйн тэтгэврийн зардлын зарим хэсгийг төлөх гол хэрэгсэл. Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын /ЭЗХАХБ/ гишүүн орон болох Норвеги Улсын тэтгэврийн зардал ирээдүйд өсөх хандлагатай байгааг тооцон ирээдүйн зардлыг санхүүжүүлэх нөөцийг эртнээс хуримтлуулах арга замыг хайж, хөрөнгө оруулалтын орлогоосоо ирээдүйд өсөн нэмэгдэх тэтгэврийн зардлын тодорхой хувийг санхүүжүүлэх, өөрөөр хэлбэл, газрын тосны орлогын зарцуулалтын талаар урт хугацааны менежментийн бодлого хэрэгжүүлж ирээдүй хойч үеийнхэнд ирэх тэтгэврийн зардлын хүнд ачаа дарамтыг бууруулах, үе дамжсан хөрөнгө бий болгох, одоо болон хойч үедээ газрын тосны орлого, үр шимийг хүртэх боломж олгохыг зорьж байна.

³¹⁰Норджес банк, Хөрөнгө оруулалтын менежмент. (2021 он). Сангийн тухай. <https://www.nbim.no/en/the-fund/about-the-fund/>

³¹¹<https://www.regjeringen.no/contentassets/9d68c55c272c41e99f0b4f5d24397d8c/government-pension-fund-act-01.01.2020.pdf>

³¹²<https://www.investopedia.com/terms/g/government-pension-fund-norway.asp>

Зураг 12. Норвегийн Засгийн газрын тэтгэврийн сан

Эх сурвалж: Монгол Улсын Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газрын цахим хуудас
<https://cabinet.gov.mn/wp-content/uploads/uul-uurhai.pdf>

Засгийн газрын тэтгэврийн сангийн тогтолцоо, сангийн удирдлага

Засгийн газрын тэтгэврийн сангийн хөрөнгийн удирдлагын тухай зохицуулалтыг Парламентаас баталсан Засгийн газрын тэтгэврийн сангийн тухай хууль (Government Pension Fund Act³¹³ no. 123 of 21 December 2005) болон нэмэлт зохицуулалт бүхий дүрэм журмаар зохицуулна.

Засгийн газрын тэтгэврийн сангийн тухай хуулийн 1-р зүйлд: “Засгийн газрын тэтгэврийн сан нь Үндэсний даатгалын тогтолцоон дахь тэтгэврийн зардал болон газрын тосны орлогыг захиран зарцуулахтай холбоотой урт хугацааны асуудлыг шийдвэрлэхэд Засгийн газрын хуримтлалаас санхүүжилт хийхэд дэмжлэг үзүүлнэ” гэж заасан.

Мөн хуулийн 2-р зүйлд: “Засгийн газрын тэтгэврийн санг Сангийн яам удирдана. Норвегийн тэтгэврийн сан нь Засгийн газрын тэтгэврийн сан-Глобал, Засгийн газрын тэтгэврийн сан-Норвеги гэсэн хоёр сангаас бүрдэнэ. Засгийн газрын тэтгэврийн сан-Глобалын хөрөнгийг Norges Bank-ны дансанд, Засгийн газрын тэтгэврийн сан-Норвегийн хөрөнгийг Folketrygdfondet-ийн дансанд тус тус байршуулна” гэж заасан.

Энэ сангийн орлого нь Засгийн газрын нэгдсэн төсвөөс шилжүүлсэн газрын тосны үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээ, газрын тосны үйл ажиллагаатай холбоотой санхүүгийн гүйлгээний цэвэр үр дүн болон Сангийн хөрөнгийн үр өгөөжөөс бүрддэг.

Сангийн хөрөнгө оруулалтын менежмент

Засгийн газрын тэтгэврийн сангийн хөрөнгө оруулалтын стратеги нь сангийн хөрөнгийн олон улсын худалдан авах чадварыг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн бодлого юм.

³¹³ <https://resourcegovernance.org>

Зураг 13. Норвегийн тэтгэврийн сангийн хөрөнгө оруулалтын бүтэц

Засгийн газрын тэтгэврийн сан-Глобал

Засгийн газрын тэтгэврийн сан-Норвеги

Засгийн газрын тэтгэврийн сан-Глобалын капитал нь бүхэлдээ гадаад валютаар гадаадын орнуудад хийгдсэн хөрөнгө оруулалт юм. Сангийн хөрөнгө оруулалт нь хувьцаа, тогтмол орлого, үл хөдлөх хөрөнгө гэсэн хэд хэдэн тодорхой хөрөнгийн ангилалд тархсан байдаг. Глобал ба Норвегийн гэсэн хоёр тэтгэврийн сангийн ялгаатай тал нь Засгийн газрын тэтгэврийн сан-Норвеги нь жижиг хөрөнгийн зах зээл дэх харьцангуй том хөрөнгө оруулагч байдаг бол Глобал тэтгэврийн сан нь ОУ-ын зах зээл дэх харьцагуй жижиг хөрөнгө оруулагч болдог.³¹⁴

Засгийн газрын тэтгэврийн сан-НОРВЕГИ

Энэ сан нь хуулийн дагуу 1967 онд байгуулагдсан бөгөөд 2006 онд Газрын тосны сангийн нэгэн адил нэрийг нь сольсон. Сангийн хөрөнгө нь 2020 оны байдлаар 292 тэрбум NOK.

Засгийн газрын тэтгэврийн сан-НОРВЕГИ-д зөвхөн дотоодын хувьцаанд хөрөнгө оруулахыг зөвшөөрдөг. Иймд тус сан нь Норвегийн олон том компаниудын гол хувьцаа эзэмшигч нь байдаг.

Хүснэгт 14. Норвеги Улсын баялгийн сан

	Агуулга	Засгийн газрын Тэтгэврийн сан-Глобал (GPGF ³¹⁵)	Засгийн газрын Тэтгэврийн сан- Норвеги (GPFN ³¹⁶)
1.	Байгуулагдсан он	1990 он	1967 он
2.	Зорилго	- Эдийн засгийг газрын тосны үнийн уналтаас хамгаалах - Ирээдүй хойч үеийнхэндээ газрын тосны баялгаас үр шимийг нь хүртээх - Эдийн засгийн бодит өсөлтийг хангах	- Эрсдэлийн түвшинг хязгаарлах - Санхүүгийн өгөөжийг нэмэгдүүлэх
3.	Сангийн удирдлага	Норвегийн Сангийн яам тус санг удирдаж, Төвбанкны хөрөнгө оруулалтын удирдлага нь менежментийг нь хийдэг.	Норвегийн Сангийн яам тус санг удирддаг. Сангийн үйл ажиллагааны менежментийг Folketrygdfondet хийдэг.

³¹⁴ Гадаадын зарим орны тэтгэврийн сангийн тогтолцоо, сангийн нөөц хөрөнгийн удирдлага, хөрөнгө оруулалтад ашиглах боломжийн талаарх туршлага, эрх зүйн зохицуулалт. СТ-16/219

Эх үүсвэр нь уул уурхайн орлогоос бүрддэг баялгийн сангуудын зарчим, үйл ажиллагаа. СТ-09/215

³¹⁵Норвегийн Засгийн газрын цахим хуудас <https://www.regjeringen.no/en/topics/the-economy/the-government-pension-fund/government-pension-fund-global-gpfg/id69702/>

³¹⁶ Мөн тэнд

4.	Сангийн хадгаламж	- Газрын тосны нийт орлого, АМНАТ, улсын шууд санхүүжилтийн хүүгийн орлого, ногдол ашиг - Статойл, газрын тосны үндэсний компанийн болон бусад салбар дах ЗГ-ын эзэмшлийн компаниудын хувьцааны борлуулалтын цэвэр орлого - Сангийн хөрөнгө оруулалтын өгөөж	
5.	Сангийн зарцуулалт	- Хөгжлийн зорилгоор эдийн засагт эргэлтэд оруулан, сангийн үр шимийг хүртэх (сангийн хөрөнгийн 3-4 хувь) - Зөвхөн Парламентын шийдвэрээр төсөвт шилжүүлэх ба үүгээр газрын тосны бус салбарын алдагдлыг нөхөх	
6.	Сангийн хөрөнгө оруулалт	Зөвхөн гадаад зах зээлд 60-80 хувь үнэт цаас 20-40 хувь тогтмол орлого 0-7 хувь үл хөдлөх хөрөнгө 0-2 хувь сэргээгдэх эрчим хүч	40 хувь тогтмол орлого 60 хувь хувьцаа
7.	Сангийн хориглох зүйлс	Сангийн хууль, тогтоомж болон Сантьягогийн зарчимд зааснаас бусад	Энэ сангийн хөрөнгийг зөвхөн дотоодын хувьцаанд хөрөнгө оруулахыг зөвшөөрдөг.

4. БҮГД НАЙРАМДАХ ЧИЛИ УЛС

Чили Улс нь 1981 онд нийгмийн даатгалын хувийн дансны системийг нэвтрүүлснээр Тэтгэврийн хуваарилалтын системийг Тэтгэврийн хуримтлалын системээр сольсон анхны улс болсон юм.

Тэтгэврийн систем нь бүхэлдээ албан журмын хувийн хуримтлалын системд тулгуурласан байдаг. Чили Улсын тэтгэврийн системд хүн бүр хувийн данс эзэмших бөгөөд дансандаа шимтгэлээ төлж хуримлал бий болгодог. Тэтгэврийн нэгдсэн хуримтлалын сан байдаггүй, харин бие даасан Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниуд нь тэтгэврийн үйлчилгээг санал болгон хуримтлалын сан үүсгэж, энэхүү санг удирдан ажилладаг.

Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниуд нь зөвхөн тэтгэврийн эсвэл, нийгмийн хамгааллын даатгалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг тусгайлан мэргэжлийн байгууллагууд байдаг. Энэхүү компаниуд нь шимтгэл төлөгчөөс төлдөг заавал төлөх нийгмийн даатгалын шимтгэл хураан авч, хуримтлалын сан үүсгэн, хөрөнгө оруулах замаар тэтгэврийн хуримтлалын санг арвижуулах үүрэгтэй. Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниуд нь энэ үйлчилгээг үзүүлснийхээ төлөө шимтгэл төлөгчийн хуримтлалаас комисс авдаг. Шимтгэл төлөгч нь Тэтгэврийн сангийн менежментийн компанийг өөрөө сонгох эрхтэй.

Тэтгэврийн санд төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээ нь 10% байдаг бөгөөд шимтгэл тооцох цалингийн дээд хэмжээ нь 60UF³¹⁷ байна. Шимтгэл төлөгч хүсвэл сайн дурын үндсэн дээр нэмж төлж болно. Тэтгэвэрт гарах нас нь эрэгтэй 65 нас, эмэгтэй 60 нас байна.

Тэтгэврийн системд төр онцгой үүрэгтэй оролцдог. Төрийн үүрэг:

- Тэтгэврийн систем, сангийн хөрөнгийн баталгаа гаргах
- Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниудын үйл ажиллагааг хянах үүрэгтэй.

³¹⁷ “Unidad de Fomento” (UF) нь Чили Улсад ашигладаг тооцооны нэгж.

https://si3.bcentral.cl/estadisticas/Principal1/metodologias/EC/IND_DIA/ficha_tecnica_UF_EN.pdf

1. Тэтгэврийн систем, сангийн хөрөнгийн баталгаа гаргах. Төр дараах баталгааг гаргадаг.

- Тэтгэврийн доод хэмжээний баталгаа гаргах. Өөрөөр хэлбэл, шимтгэл төлөгч 20 жилийн турш шимтгэл төлсөн бөгөөд хуримтлалын сангаас авах тэтгэвэр нь тэтгэврийн доод хэмжээнд хүрэхгүй бол зөрүүг төр хариуцаж санхүүжүүлдэг.
- Тэтгэврийн хуримтлалын өгөөжийн баталгаа. Хэрэв Тэтгэврийн сангийн менежментийн компани Тэтгэврийн хуримтлалын санг хөрөнгө оруулж олсон орлогын сүүлийн 36 сарын өгөөж нь нийт Тэтгэврийн хуримтлалын сангийн өгөөжийн дунджаас бага бол зөрүүг төр хариуцаж санхүүжүүлдэг. Энэ тохиолдолд тухайн Тэтгэврийн сангийн менежментийн компанийг татан буулгах үйл ажиллагааг төр хариуцаж явуулна.
- Тэтгэврийн хуримтлалын баталгаа. Хэрэв Тэтгэврийн сангийн менежментийн компани нь төлбөрийн чадваргүй болсон, дампуурсан тохиолдолд хохирлыг төр хариуцдаг.

2. Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниудын үйл ажиллагааг хянах. Тэтгэврийн хуримтлалын бүрэн бүтэн байдлыг хангахын тулд төрөөс Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниудын үйл ажиллагаанд хяналт тавьдаг. Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниудыг хянах газар (Superintendency of Pension Fund Administrators - SAFP) төрийн хяналтыг хэрэгжүүлнэ. Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниудыг хянах газрын даргыг Ерөнхийлөгч томилдог. Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниудыг хянах газар нь дараах эрх, үүрэгтэй.

- Тэтгэврийн сангийн менежментийн компанийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл олгох, олгохоос татгалзах;
- Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниудад хуулийн, үйл ажиллагааны, санхүүгийн хяналт тавих;
- Тэтгэврийн сангийн менежментийн компаниудын дүрмийн сан, заавал байлгах нөөц шаардлага хангаж байгаа эсэхэд хяналт тавих;
- Тэтгэврийн системийг сайжруулах зорилгоор хууль, журамд өөрчлөлт оруулах талаар санал гаргах;
- Хүчин төгөлдөр хуульд нийцүүлэн дүрэм, журам батлах;
- Зөрчлийн арга хэмжээ авч торгууль ногдуулах, Тэтгэврийн сангийн менежментийн компанийг хуульд заасны дагуу татан буулгах үйл ажиллагааг зохион байгуулах;
- Ажилгүйдлийн сангийн менежментийн компаниудын үйл ажиллагааг хянах, хариуцлагын арга хэмжээ авах.

Тэтгэврийн системийн бүтэц³¹⁸

Чили Улс нь 1981 онд төрийн тэтгэврийн системээс хувийн тэтгэврийн сантай, хуримтлалын системд шилжсэн анхны улс юм.

Чилийн тэтгэврийн тогтолцооны шинэчлэл нь Засгийн газар хууль баталснаар эхэлсэн бөгөөд иргэдийн хувийн тэтгэврийн сан хэлбэрээр олж авсан, сонгох эрхэнд суурилсан тэтгэврийн шинэ тогтолцоог бүрдүүлжээ.

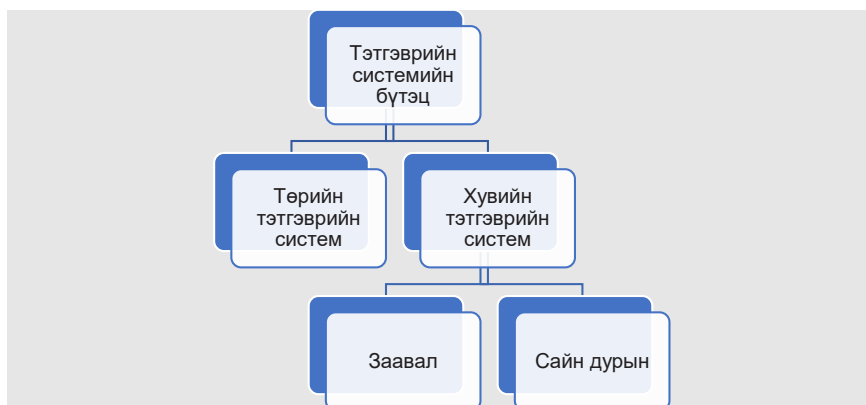
Шинэчлэлийн зорилго нь хувийн сонгох эрхэнд суурилсан тогтолцоог бий болгож, бүх Чиличуудын ашиг сонирхлын нэгдмэл байдлыг хангах явдал байв.

Энэхүү шинэчлэлийн үр дүнд төрийн тэтгэврийн систем (PAYG DB)-ээс хувийн хуримтлалын тэтгэврийн систем руу шилжсэн.

³¹⁸ Структура пенсионной системы Чили.

<https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/fc2/fc25f1948e1e13860d2568b086e6df75.pdf>

Зураг 14. Тэтгэврийн тогтолцоо

Төрийн тэтгэврийн систем

Төрийн тэтгэвэр: Энэ нь 1981 оноос хойш хэрэгжиж буй шинээр нэвтрүүлсэн хуримтлалын системд (накопительная система) хамрагдаагүй, цалингийн хуучин систем буюу хуваарилалтын зарчмаар (PAYG) тэтгэвэр авах хүмүүс хамрагдана. Цаашдаа хуучин PAYG системийг дуусгаж шинэ тогтолцоондоо бүрэн шилжих төлөвлөгөөтэй байна.

Үндсэн тэтгэвэр: Тэтгэврийн системд шимтгэл төлөөгүй, тэтгэвэр авах эрхгүй 65 нас хүрсэн хүмүүст улсын төсвөөс олгодог. Үүнд хувь хүмүүсийн орлогын түвшин, тухайн улсад хэдэн жил амьдарсан байх гэсэн шаардлагыг хангасан байх ёстой (өндөр орлоготой бүлэгт харьяалагддаггүй; тус улсад доод тал нь 20 жил амьдарсан, үүнээс өргөдөл гаргахаас 5-аас доошгүй жилийн өмнө тус улсын иргэншилтэй болсон байх). Тэтгэврийн доод хэмжээг инфляцын түвшинг харгалзан жил бүр тогтоож индексжүүлнэ.

Үндсэн тэтгэврийн нэмэлт төлбөр: Тэтгэврийн системд шимтгэл төлсөн боловч тэтгэврийн доод хэмжээнээс доогуур тэтгэвэр тогтоолгосон 65-аас дээш насны хүмүүст олгох ёстой (ингэснээр тэтгэврийн доод хэмжээг нэмэгдүүлэх үүрэг гүйцэтгэдэг). Мөн орлогын түвшин болон тухайн улсад хэдэн жил амьдарсан зэрэг тавигдах шаардлагууд байдаг. Цэргийн албан хаагчид болон хууль сахиулах байгууллагын ажилтнуудын хувьд тэтгэврийн тусдаа хөтөлбөртэй байдаг.

Заавал хамрагдах хувийн хуримталын тэтгэврийн систем. Хувийн тэтгэврийн санг удирддаг тэтгэврийн хуримтлалын систем (бүрэн санхүүжүүлсэн DC). 1983 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс хойш ажилд орсон хүмүүс (хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдийг үе шаттайгаар хамруулсан), мөн хуримтлалын системд хуучин PAYG системээс сайн дураар шилжсэн иргэд хамрагдана.

Сайн дураар хамрагдах хувийн тэтгэврийн систем. Хувийн тэтгэврийн сан болон бусад санхүүгийн байгууллагуудын (арилжааны банкууд, даатгалын компаниуд гэх мэт) санал болгодог сайн дурын тэтгэврийн сан.

Тэтгэврийн систем нь гурван бүрэлдэхүүн хэсэгтэй.³¹⁹

1. дахин хуваарилах;
2. заавал оролцох;
3. сайн дурын.

³¹⁹ Chile. <https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2019-country-profile-Chile.pdf>

Тэтгэвэрт гарах нөхцөл, шаардлага. Тэтгэвэрт гарах нас эрэгтэй 65 нас, эмэгтэй 60 нас байдаг. Хувь хүмүүс тэтгэвэрт гарахын тулд заавал ажлаасаа гарах шаардлагагүй байдаг.

Хамтын үндсэн тэтгэвэр (Basic solidarity pension-PBS) нь тэтгэвэр авах боломжгүй иргэдэд олгох эрх юм. Хамтын үндсэн тэтгэврийг 65 наснаас эхлэн хүн амын хамгийн ядуу 60% хүртэл олгох ёстой. Уг тэтгэврийг Чилид 20-иос доошгүй жил оршин суусан байх, мөн өргөдөл гаргахаас өмнөх таван жилийн доод тал нь дөрвөн жилд нь оршин суусан байх ёстой байна.

Тэтгэвэр багатай хүмүүст зориулагдсан *Хамтын тэтгэврийн төлбөр* (Solidarity Pension Payment-APS) нэртэй халамжийн нэмэлт тэтгэвэр байдаг. Тэтгэвэр авагчдын тогтоолгосон тэтгэврийн хэмжээ нь тогтоосон хэмжээнээс доогуур байвал энэ тэтгэмжийг авахаар хүсэлт гаргаж болно. Энэхүү тэтгэмж авах болзол нь Хамтын үндсэн тэтгэвэр авах болзолтой ижил байна.

Тэтгэмжийн тооцоо. Хувь хүний орлогын албан татвар нь нийт орлогын 10 хувь байна. Албан татварыг уг хувь дээр нэмж тооцдог.

Төлөвлөсөн болон нэмэлт. Хамтын үндсэн тэтгэвэр (PBS)-ийн хэмжээг инфляцийн түвшинтэй уялдуулан жил бүр шинэчлэн тогтоодог.

Хамтын тэтгэврийн төлбөр (APS) нь PBS ба PBS-ийн PMAS³²⁰-ийн харьцааг тэтгэврийн дүнгээр үржүүлсэн зөрүүгээр тооцсон нэмэлт юм.

PBS нь тэтгэврийн доод хэмжээ байдаг бол PMAS нь тогтмол хэмжээ бөгөөд инфляцийн түвшинг харгалзан жил бүр шинэчлэн тогтоодог.

Тэтгэврийн доод хэмжээ. Өндөр насны тэтгэврийн доод хэмжээ нь хамгийн багадаа 20 жил шимтгэл төлсөн байх ёстой бөгөөд нийт орлого нь өндөр насны тэтгэврийн доод хэмжээнээс бага байна.

Өндөр насны тэтгэврийн сарын доод хэмжээ нь 70-аас доош настай бол CLP³²¹132258.72; 70-75 насныхан CLP144614.74; 75-аас дээш настай бол CLP154299.05 байна.

Энэхүү тэтгэврийг аажмаар халж, 2023 он гэхэд ахмад настны хамтын тэтгэврийн төлбөр (APS)-өөр сольж байна.

Тэтгэврийн боломжууд

Эрт тэтгэвэрт гарах. Тодорхой босго хэмжээнээс дээш тэтгэврийг санхүүжүүлэхэд тэтгэврийн дансанд хуримтлагдсан хөрөнгө хангалттай байгаа тохиолдолд дор дурьсан нөхцөлийн дагуу аль ч насанд тэтгэвэрт гарахыг зөвшөөрдөг.

1. Тэтгэмж нь PMAS-ийн 80%-иас багагүй байх ёстой.
2. Тэтгэвэрт гарахаас өмнөх арван жилийн дундаж орлогын 70%-тай тэнцэх хэмжээний тэтгэвэр авах боломжтой байх.

Тэтгэвэрт гарах ердийн насыг тодорхой мэргэжлээр хүнд нөхцөлд ажилласан таван жил тутамд нэг эсхүл, хоёр жилээр бууруулж болно. Тэтгэвэрт гарах насны хамгийн дээд насны хэмжээг арван жилээр бууруулна.

Хожуу тэтгэвэрт гарах. Тэтгэврийн насыг тэтгэвэрт гарах наснаас хойш хойшлуулах боломжтой.

³²⁰ The PMAS is a fixed amount, also adjusted every year to account for inflation.

³²¹ Чилийн мөнгөн тэмдэгт – Чилийн песо

Ковид-19 цар тахлын үед тэтгэврийн сангийн хуримтлал.³²² 2020 оны 7 дугаар сарын 24-ний өдөр Ковид-19 цар тахлын улмаас үүссэн санхүүгийн асуудлаа иргэд шийдвэрлэхийн тулд тэтгэврийн сангийн хуримтлалын 10 хүртэлх хувийг авах боломжтой болох тухай хуульд гарын үсэг зурсан.

2020 оны 12 дугаар сарын 3-ны өдөр Коронавирусын цар тахлын улмаас үүссэн эдийн засгийн хямралыг даван туулахад туслах зорилгоор тэтгэврийн сангийн хуримтлалаа (10 хувь хүртэл) буцааж авах боломжийг иргэдэд олгох тухай хуульд гарын үсэг зурсан.

Баялгийн сангууд

Бүгд Найрамдах Чили Улс төсвийн хариуцлагын эрх зүйн орчинг бий болгох асуудлыг одоогоос 20 жилийн өмнөөс эхэлж явуулсан гэж үздэг бөгөөд 2006 онд “Төсвийн хариуцлагын тухай” (Fiscal Responsibility Law, №20.218)³²³ 4 бүлэг, 24 зүйлтэй хуулийг батлан мөрдүүлжээ. Энэ хуулиар үндсэний мөнгөн хуримтлалын тогтолцоог анх “Эх орны баялгийн сангууд” гэсэн агуулгаар хуульчилсан байна.

Чили Улс нь Төсвийн хариуцлагын тухай хуулиар байгуулагдсан 2 төрлийн баялгийн сантай байна. Үүнд:

- Тэтгэврийн нөөцийн сан (Pension Reserve Fund)
- Эдийн засаг, нийгмийг тогтворжуулах сан (Economic and Social Stabilization Fund) юм.

Үндэсний баялгийн сангууд нь Чилийн төсвийн бодлогыг хэрэгжүүлэх үндсэн хэрэгсэл бөгөөд макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, Чиличүүдэд хамгийн сайн төрийн үйлчилгээг үзүүлэх, нийгэм хамгааллыг хөгжүүлэх зорилготой.

*Нэг. Эдийн засаг, нийгмийг тогтворжуулах сан (ЭЗНТС).*³²⁴ ЭЗНТС нь татан буугдсан Зэсийн нөхөн олговрын санг орлох зорилгоор Сангийн яамны шийдвэрийн дагуу албан ёсоор 2007 оны эхээр байгуулагдсан. Тус сангаас төсвийн алдагдлыг нөхөх болон улсын өрийг барагдуулах санхүүжилтийг гаргана. Энэ нь тогтворжуулалтын сан бөгөөд мөчлөг сөрөх хэрэгсэл юм. Өөрөөр хэлбэл, зэсийн үнийн бууралтаас хамаарах төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэх, мөн шаардлагатай үед улсын өрийг төлөх боломж бүрдүүлнэ.

*Хоёр. Тэтгэврийн нөөцийн сан (ТНС)*³²⁵. 2006 оны сүүлээр байгуулагдсан бөгөөд ядуу иргэдэд дэмжлэг үзүүлэх зорилготой. Сангаас төсвийн тэтгэвэр, тэтгэмжид (өндөр насны тэтгэвэр, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн тэтгэмж) зарцуулах зардлыг санхүүжүүлнэ. Тус сан нь ирээдүйд тэтгэврийн тооцоолоогүй зардлыг санхүүжүүлэх нэмэлт эх үүсвэр болдог.

Төсвийн хариуцлагын тухай хуулийн дагуу ТНС-ийн хөрөнгө жил бүр өмнөх оны ДНБ-ний 0.2%-тай тэнцэх хэмжээгээр нэмэгддэг. Хэрэв төсвийн бодит илүүдэл ДНБ-ний 0.2%-иас хэтэрсэн бол сан нь уг илүүдэлтэй тэнцэх хэмжээний шимтгэл авдаг бөгөөд дээд хэмжээ нь ДНБ-ний 0.5% хүртэл байна. Ийнхүү хуримтлалын дүрмийн дагуу улс оронд тулгарч буй төсвийн нөхцөл байдлаас үл хамааран жил бүр санд нөөц хуваарилагддаг.

Хөрөнгө оруулалтын бодлого. Сан дараах 2 багцад хуваагддаг. Үүнд:

1. Богино хугацааны хөрөнгө оруулалтын багц. 2020-2021 онуудад татан төвлөрүүлэх нөөцийг энэ багцад нөөцлөн хадгална.
2. Урт хугацааны хөрөнгө оруулалтын багц. Энэ нь Сангийн урт хугацааны хөрөнгө оруулалтын хэсэг байна (илүү их эрсдэлд орж болзошгүй хэсэг).

³²² Структура пенсионной системы Чили.

<https://www.enpf.kz/upload/medialibrary/fc2/fc25f1948e1e13860d2568b086e6df75.pdf>

³²³ Fiscal Responsibility Law, <https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idLey=20128>

³²⁴ <https://hacienda.cl/english/work-areas/international-finance/sovereign-wealth-funds/pension-reserve-fund>

³²⁵ <https://hacienda.cl/english/work-areas/international-finance/sovereign-wealth-funds/pension-reserve-fund>

Урт хугацааны хөрөнгө оруулалтын багц. Хөрөнгө оруулалтын гол зорилго нь төсвийн тэтгэврийн зарим үүргийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийг бий болгоход оршино. Үүний тулд арван жилийн хугацаанд жилд Чилийн инфляцын түвшингээс дор хаяж 2%-ийн песогийн (латин америкийн мөнгөний нэгж) хүлээгдэж буй өгөөжийг авах тодорхой зорилтыг тодорхойлсон (хамгийн багадаа 60%-ийн магадлалтай). Мөн эрсдэлийн байж болох хэмжээг тогтоосон бөгөөд энэ нь сангийн песогоор илэрхийлэгдсэн бодит өгөөж 12%-иас бага байх магадлал тухайн жилд 5%-аас хэтрэхгүй байхаар заажээ. Санхүүжүүлэх үүргийн хэмжээ, боломжийг харгалзан хөрөнгө оруулалтын хугацааны хязгаарыг дунд, урт хугацааны гэж үздэг.

Стратегийн хөрөнгийн хуваарилалт. Хувьцаанд 31%, Soverein ба Засгийн газрын бондод 34%, корпорацийн бондод 13%, өндөр хүүтэй бондод 8%, АНУ-ын агентлагийн моргежийн зээлийн баталгаажсан үнэт цаасанд (MBS) 6%, инфляцаар индексжүүлсэн Soverein бондод 8% байршсан байна. Урт хугацааны багцын хувьд Soverein ба засгийн газрын бондын багц, инфляцаар индексжүүлсэн Soverein бондын багцыг Чилийн Төв банк шууд удирддаг. Үнэт цаас, Корпорацийн бонд, Өндөр хүүтэй бонд, АНУ-ын Агентлаг MBS-ийн багцыг Чилийн Төв Банкнаас сонгон шалгаруулалтын журмаар сонгогдсон гадны менежерүүд удирддаг.

Богино хугацааны хөрөнгө оруулалтын багц. Хөрөнгө оруулалтын гол зорилго нь хөрвөх чадвар өндөртэй хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах замаар эрсдэлийн хатуу стандартын хүрээнд оруулсан хөрөнгийн эх үүсвэрийн үнэ цэнийг хадгалахад оршино. Стратегийн хөрөнгийн хуваарилалт: Багцын бүрдэл нь АНУ-ын сангийн вексельд 93%, АНУ-ын урт хугацааны сангийн вексельд 7% байршсан байна. Багцыг бүхэлд нь Төв банк удирддаг.

Зураг 15. Тэтгэвэр болон баялгийн сан³²⁶

³²⁶ Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Хуримтлалын нэгдсэн сангийн танилцуулга. 2021.

Хүснэгт 14. Чили Улсын сан

№		Эдийн засаг, нийгмийг тогтворжуулах сан	Тэтгэврийн нөөц сан
1	Байгуулагдсан он	2006 он	2007 он
2	Зорилго	Зэсийн орлого гэнэтийн буурах үед төсвийн алдагдлыг даван туулахад туслах	Тэтгэврийн болон нийгмийн халамжийн зардлыг санхүүжүүлэхэд туслах
3	Сангийн удирдлага	Сангийн яам	Сангийн яам
4	Сангийн хадгаламж	- Уул уурхайн орлого - Төсвийн төлөвлөгөөт орлогоос давсан илүүдэл - Хөрөнгө оруулалтын өгөөж	- Жил бүр өмнөх оны ДНБ-ний 0.2-0.5 хувь - Сангийн сайдын шийдвэрээр хадгаламжийг Эдийн засаг нийгмийг тогтворжуулах сангаас санхүүжүүлэх
5	Сангийн зарцуулалт	- Төсвийн алдагдлыг нөхөх - Улсын өрийг төлөх - Тодорхой хувиар тэтгэврийн сангийн зузаатгал хийх	- Зөвхөн тэтгэвэр, нийгмийн халамжийн өр төлбөрийг төлөх
6	Сангийн хөрөнгө оруулалт	Зөвхөн гадаад зах зээлд • Мөнгөний зах зээлийн хэрэгслүүд 35% (Банкны хадгаламж 15.5%, АНУ-н ЗГ-н богино хугацаат өрийн бичиг 19.5%) • Бонд 56.5% • Инфляцтай уясан бонд 3.5% • Энгийн хувьцаа 5% Валют багц бүрдүүлэлт нь: • Ам.доллар 41% • Евро 25.78% • Японы Иен 20.5% • Швейцарын франк 7.78%	Зөвхөн гадаад зах зээлд: 1. Урт хугацааны хөрөнгө оруулалтын багц: - Хувьцаа 31% - Засгийн газрын бонд 34% - Компанийн бонд 13% - Өндөр өгөөжтэй бонд 8% - АНУ-ын институционал моргейжийн зээлээр баталгаажсан үнэт цаас 6% - Инфляцтай уясан бонд 8% 2. Богино хугацааны хөрөнгө оруулалтын багц: - АНУ-ын ЗГ-ын богино хугацаат өрийн бичиг 93%, - АНУ-ын бонд 7%
7	Сангийн хориглох зүйлс	Сангийн мөрддөг хуулиуд болон Сантьягогийн зарчимд зааснаас бусад	Сангийн мөрддөг хуулиуд болон Сантьягогийн зарчимд зааснаас бусад

5. НИДЕРЛАНДЫН ХААНТ УЛС

Тэтгэврийн тогтолцоо

Monash Centre for Financial Studies болон Global Consultant Mercer хамтран 2019 онд дэлхийн улс орнуудын тэтгэврийн тогтолцоог үнэлж гаргасан “Mercer Global Pension Index”-т Нидерланд Улс тэргүүлжээ.

Нидерландын тэтгэврийн тогтолцоо үндсэн 3 бүтэцтэй. Үүнд:

1. Улсын тэтгэвэр (Өндөр насны тэтгэврийн ерөнхий хуулийн дагуу)
2. Хөдөлмөр эрхлэлтийн хувийн тэтгэвэр (мэргэжлийн тэтгэвэр);
3. Хувь хүний сайн дурын тэтгэвэр зэрэг болно.³²⁷

³²⁷ [Хамгийн шилдэг тэтгэврийн систем Нидерландынх \(shuud.mn\)](http://shuud.mn)

Зураг 16. Нидерланд улсын тэтгэврийн тогтолцоо

Эх сурвалж: Нидерланд Улсын тэтгэврийн тогтолцоо

1.Улсын тэтгэвэр: Энэ тэтгэврийг улсын төсөв болон цалингаас төлсөн татвараар санхүүжүүлж олгодог. Энэхүү тэтгэвэр нь Нидерландын өндөр насны тэтгэврийн хуулиар зохицуулагдана. Хуулиар тогтоосон тэтгэвэрт гарах наснаас эхлэн сард ганц бие иргэн 1250 евро, гэр бүлийн хосууд 1700 евро авдаг байна.³²⁸ Тэтгэврийн хэмжээ нь цалин буюу ажиллах үедээ улсын төсөвт төлсөн татварын хэмжээнээс хамаардаггүй. Тэтгэврээс орлогын албан татвар болон үндэсний нийгмийн даатгалын шимтгэл (НДШ) тооцдог бөгөөд бүх орлогоосоо татвар төлөх шаардлагагүй байдаг тул бусад орлого дээрээ татварын хөнгөлөлт эдлээгүй бол тэтгэвэр авахдаа хөнгөлөлтөө хасуулах боломжтой байдаг. Эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэлд 5.45 %-ийг төлдөг. Эдгээр шимтгэл, татварыг хассаны дараа гар дээр авах цэвэр тэтгэврийн дүн олгогддог байна.³²⁹ Нидерланд Улсад 50-аас багагүй жил амьдарсан 65-аас дээш насны бүх иргэн тэтгэвэр авах эрхтэй. Нидерландад ажиллаж амьдарч байсан жил бүртээ 2%-ийн тэтгэврийн хуримтлалыг бий болгодог байна. Тэтгэвэрт гарахдаа 15-65 насандаа Нидерландад амьдарсан бол улсын бүрэн тэтгэвэр авах эрх үүснэ.

Улсын тэтгэврийг ажил хөдөлмөр эрхлээгүй ч Нидерландын нутаг дэвсгэр дээр амьдарч байсан иргэдэд 2%-иар олгодог бөгөөд заавал голланд хүн байх албагүй. Улсын тэтгэврийг нийгмийн даатгалын банк (SVB)-аар дамжуулан олгодог.

Улсын тэтгэврийн хувь хэмжээг дараах нөхцөлүүдийг харгалзан тогтооно:

- Ганцаараа амьдардаг хүмүүс - хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний 70%;
- Гэрлэсэн эсвэл хамтран амьдрагч - хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний 50 %;
- Хэрэв тэтгэврийн насанд хүрсэн хамтрагчтай бол хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний 100% хүртэл авна.

Голландад тэтгэврийн насыг аажмаар нэмэгдүүлж байгаа бөгөөд 2020 оноос эхлэн тэтгэврийн насыг 66, 2021 оноос 67 нас гурван сар болгож байна.

2.Хөдөлмөр эрхлэлтийн хувийн тэтгэвэр: Нидерландын тэтгэврийн хоёр дахь тулгуур нь хуримтлалд суурилсан хөдөлмөр эрхлэлтийн хамтын тэтгэврийн тогтолцоо юм. Тэтгэврийн сан болон даатгалын компаниуд энэхүү санг удирдана. Тэтгэврийн тухай хуулиар зохицуулагддаг тул заавал даатгалын хэлбэртэй байна. Ажил олгогчид ажилтантайгаа тохирсон хувь хэмжээгээр тухайн ажилтны нэр дээр тэтгэврийн данс нээж, сар бүр хуримтлал үүсгэнэ. Талууд ихэвчлэн тэнцүү хэмжээний шимтгэл төлөх бөгөөд хэмжээ нь тухайн хүний цалингаас хамаарч, цалингийн 10 %-иас хэтэрдэггүй. Байгууллагын зүгээс мөнгө оруулдаг ч

³²⁸ <https://www.tus.mn/wp-content/uploads/2020/11/Nederland-Tsuvral-20201117.pdf>

³²⁹ Social insurance bank Netherlands", 2020

ажилтан тэтгэвэрт гарах үедээ тухайн хуримтлалаа ганцаараа захиран зарцуулах эрхтэй болдог. Арилжааны банкны хугацаатай хадгаламжийн үйлчилгээтэй адилхан тэтгэврийн сангийн өсөлт, өгөөж өндөр байдаг. Мөн улсын тэтгэврээс ялгаатай нь тухайн хүн нас барахад мөнгөө үр хүүхэд, гэр бүлийнхэндээ үлдээх боломжтой. Эдгээр сангууд тухайлсан компанитай холбоотой хэдий ч санхүүгийн хувьд тусдаа, бие даасан ашгийн бус байгууллага хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулах ёстой гэж хуульчилсан байдаг. Компанид санхүүгийн эрсдэл үүссэн тохиолдолд тэтгэврийн сан бие даасан байдлаар орших тул тухайн компанийн санхүүгийн эрсдлийг үүрэхгүй.

Харин хувиараа хөдөлмөр эрхэлдэг буюу ажилладаг салбар нь хамтын тэтгэврийн сан үүсгэх боломжгүй иргэд тэтгэврийн хуримтлалаа өөрсдөө удирдана. Гэхдээ хөрөнгө оруулалт хийх, даатгуулах, хувьцаа эсвэл үл хөдлөх хөрөнгө авах, мөн үүнтэй холбоотой татварын хөнгөлөлт эдлэх зэрэг **тэтгэврийн хөрөнгө оруулалтын багцуудаас** заавал сонгох ёстой байдаг. Тэтгэвэрт гарсан иргэд хуулийн дагуу цалингийнхаа 70 хүртэлх хувиар тэтгэвэрт тогтоолгож боломжийн орлоготой амьдрах нөхцөл бүрддэг. Нидерландын ажилчдын 90 гаруй хувь нь хөдөлмөр эрхлэлтийн хувийн тэтгэврийн санд харьяалагддаг. Хувийн тэтгэврийн санд зөвхөн ажил эрхэлж буй хүмүүс л хамрагдах боломжтой. Нидерланд Улсад хувь хүн улсын тэтгэвэртээ цалингийн 4.9 хувийг, тэтгэврийн хуримтлалдаа 16%-ийг хийдэг. Үүнийг ажил олгогчоос урамшуулж, цалингийн 20.9%-тай тэнцэх мөнгийг ажилтныхаа хуримтлалд хийдэг.³³⁰

Нидерландын ихэнх тэтгэврийн хуримтлалыг тэтгэврийн сангууд удирддаг. Тэтгэврийн сан нь дараах гурван төрөлтэй байна.

- эдийн засаг, барилга, жижиглэнгийн худалдаа гэх мэт салбарыг хамарсан Засгийн газрын харьяа тэтгэврийн сангууд;
- компани буюу корпорацын ажилчдад зориулагдсан корпорацийн тэтгэврийн сан;
- хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч, бие даасан мэргэжилтнүүдэд зориулсан тэтгэврийн сан;

Нидерландын хувийн тэтгэврийн сангууд ашгийн бус бөгөөд компанийн бүрэлдэхүүн хэсэг биш бие даасан хуулийн этгээд гэж тооцогддог байна.³³¹

Хувийн тэтгэврийн сангаас иргэнд бий болох давуу талууд:

- Ажил олгогч мөн шимтгэл төлөх тул хувь хүнд илүү их хуримтлал үүсгэх боломж бий болдог.
- Хувийн тэтгэвэрт төлсөн дүнг татвараас чөлөөлдөг тул татварын зардлыг бууруулдаг.
- Хөрөнгө оруулалтыг зөв удирдсан тохиолдолд их хэмжээний өгөөж хүртэх боломжтой.
- Санхүүгийн эрсдэл үүссэн тохиолдолд тэтгэврийн сантай шууд харилцах боломжтой.

Ажил олгогчдын хувьд бий болох давуу талууд:

- Хувийн тэтгэврийн сангаар дамжуулан мэргэшсэн боловсон хүчнийг тогтоон барих боломжтой.
- Шимтгэл төлөх үүрэг хүлээснийхээ хэрээр татварын тодорхой хөнгөлөлт эдэлдэг. Мөн төлсөн хэмжээгээр татварыг бууруулах систем үйлчилдэг.

3. Хувь хүний сайн дурын тэтгэвэр: Тэтгэврийн хуримтлалын 3 дахь тулгуур нь хувь хүний сайн дурын тэтгэвэр буюу голчлон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид болон хамтын тэтгэврийн тогтолцоогүй салбаруудад ашигладаг хэлбэр байна. Хувь хүний тэтгэврийн хуримтлал нь хувь

³³⁰ <https://medium.com/@qanzorigqanbat/%D1%82%D1%8D%D1%82%D0%B3%D1%8D%D0%B2%D1%80%D0%B8%D0%B9%D0%BD-%D1%82%D1%83%D1%85%D0%B9-d7873feb8e92>

³³¹ <http://repository.ufe.edu.mn:8080/xmlui/bitstream/handle/8524/2022/FA16b043>

хүн өөрийн хүсэлтээр орлогоосоо хамаарч сайн дураараа тэтгэврийн данс нээлгэх үйлчилгээг арилжааны банк болон даатгалын байгууллагууд санал болгодог. Иргэд тэтгэврийн бүтээгдэхүүн, амьдралын даатгал, хувьцаа, үл хөдлөх хөрөнгө, түүнтэй холбоотой татварын хөнгөлөлт зэрэг хөрөнгө оруулалтыг багцыг бие даан, сайн дураараа худалдаж авч өөрөө хөрөнгө оруулалтаа удирдах боломжтой. Иргэд татварын хөнгөлөлтийг ашиглан нэмэлт хуримтлал үүсгэх боломжийг ийнхүү бүрдүүлдэг.

Тэтгэврийн сангийн удирдлага

Нидерландын тэтгэврийн санд заавал дагаж мөрдөх хяналтын тогтолцоо нь эрсдэлд суурилсан төлбөрийн чадварын шаардлагыг бий болгосон.

Financial Assessment Framework (Financieel Toetsingskader) нь тэтгэврийн сангийн өр төлбөрийг үнэлэх дүрмийг боловсруулан баталж шаардлага хангаагүй тэтгэврийн тогтолцоонд хориг арга хэмжээ авах, торгууль ногдуулах арга хэмжээ авдаг. Ажил олгогчийн шимтгэлийг сангийн актуар буюу даатгагч тодорхойлно. Тогтмол шимтгэлд (DC) ажилчид нийт дүнгийн гуравны нэг орчим хувийг төлдөг бол гуравны хоёр нь ажил олгогчоос төлөгддөг байна³³².

Дараах 7 төрлийн тэтгэврийн сан байна.³³³ Үүнд:

1. Үйлдвэрийн салбарын албан журмын тэтгэврийн сан; (2019 онд 45 сан)
2. Үйлдвэрийн салбарын сайн дурын тэтгэврийн сан; (2019 онд 7 сан)
3. Хөдөлмөр эрхлэлтийн тэтгэврийн сан; (2019 онд 9 сан)
4. Компанийн тэтгэврийн сан; (2019 онд 164 сан)
5. Тэтгэвэр ба амьдралын даатгалын сан; (2019 онд ойролцоогоор 7 том сан)
6. Premium pension institution; (2019 онд 7 сан)
7. Ерөнхий тэтгэврийн сангууд; (2019 онд 6 сан)

Нидерландын Тэтгэврийн тухай хууль ('Pensioenwet')-д заасан журмын дагуу ажил олгогч, ажилтан тэтгэврийн гэрээг байгуулах ба тэтгэврийн нөхцөл, гэрээг дагаж мөрдөх нөхцөлүүдийг тусгадаг. Түүнчлэн Голландын Засгийн газар болон холбогдох талуудын эрх, үүргийг ч мөн гэрээнд тодорхой тусгана. Ажилтан, ажил олгогч, тэтгэврийн үйлчилгээ үзүүлэгч хооронд гурвалсан харилцаа үүсэх ба энэхүү харилцаа нь тэтгэвэр бол хөдөлмөрийн нөхцөлийн нэг хэсэг гэдэг зарчимд суурилна. Үүнд:

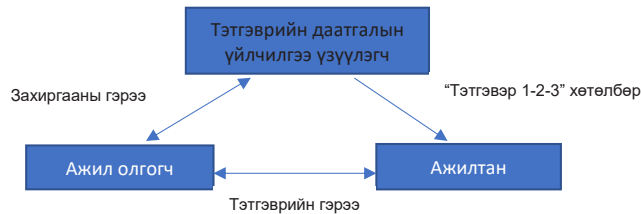
- Ажил олгогч ба ажилтны хооронд байгуулах тэтгэврийн гэрээний харилцаа;
- Ажил олгогч болон тэтгэврийн даатгалын үйлчилгээ үзүүлэгч хооронд байгуулсан гэрээний үндсэн дээр үүсэх захиргаа гэрээний харилцаа;
- Дээрх захиргаа гэрээний үндсэн дээр үүсэх тэтгэврийн даатгалын үйлчилгээ үзүүлэгч болон ажилтан хоорондын харилцаа.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

³³² Гадны орнуудын хувийн тэтгэврийн тогтолцоо – Нидерланд – Тэтгэврийн Ууган Сан (tus.mn)

³³³ KWPS - Pensions in the Netherlands.pdf

Зураг 17. Тэтгэврийн гурвалжин

Эх сурвалж: *KWPS - Pensions in the Netherlands.pdf*

Хүснэгт 15. Нидерландын тэтгэврийн шимтгэлийн хувь хэмжээ

21-67 насны ангилал	4 хувийн хөнгөлтийн хувь дээр үндэслэсэн тэтгэврийн суурь (хувиар-%)	3 хувийн хөнгөлөлтийн хувь дээр үндэслэсэн тэтгэврийн суурь (дундаж цалингийн 1,875%-ийн хуримтлал - хувиар-%)
21-25	4.4	7.7
25-30	5.4	8.9
30-35	6.6	10.4
35-40	8.0	12.0
40-45	9.8	14.0
45-50	11.8	16.3
50-55	14.6	19.0
55-60	18.0	22.3
60-65	22.4	26.5
65-67	26.8	30.6

Эх сурвалж: *KWPS - Pensions in the Netherlands.pdf*

Тэтгэврийн сангийн засаглалын тухай хууль (Pension Fund Governance Act)- нь 2014 оны 7 дугаар сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн байна.

Нидерландын тэтгэврийн тогтолцоонд тавих хяналт

Нидерланд Улсад тэтгэврийн сан болон даатгалын байгууллагуудыг хянадаг хоёр байгууллага нь Нидерландын банк (Nederlandsche Bank), Санхүүгийн зах зээлийн газар (Dutch Authority for the Financial Markets) юм³³⁴. Тэтгэврийн тухай хууль (Pensions Act) болон Санхүүгийн хяналтын тухай хууль (Financial Supervision Act)-ийн дагуу Нидерландын банк нь тэтгэвэр авагчдын санхүү болон удирдлагын үйл ажиллагаанд хяналт тавьдаг. Санхүүгийн зах зээлийн газар нь дээрх хуульд заасны дагуу тэтгэвэр авагч, оролцогч талуудад тодорхой мэдээлэл өгөх үүрэгтэй. Энэхүү газар нь тэтгэвэр авагчид шаардлага хангаж байгаа эсэх, үүргээ хэрхэн биелүүлж байгааг хянадаг ба шаардлагатай тохиолдолд хөрөнгө оруулалтын талаар зөвлөгөө өгдөг байна.

Тэтгэвэр өвлүүлэх

Тус улсад тэтгэвэр авагч тухайн хүн нас барахад “Үндэсний амьд үлдсэн хүний тэтгэмжийн тухай хууль” (National Survivor Benefits Act)-ийн дагуу үр хүүхэд, гэр бүл, хамтран амьдрагчид тэтгэврийн тодорхой хэсгийг өвлүүлэн үлдээдэг байна. Энэ нь хамтрагч буюу эцэг эх нь нас барсан тохиолдолд санхүүгийн үр дагавараас урьдчилан сэргийлэх үндэсний даатгалын тогтолцоо юм. Нас барсан өдрөө даатгуулсан тохиолдолд тэтгэмж авах эрх үүснэ. Энэ хуулийн дагуу Нидерландад ажиллаж, орлогын албан татвар төлдөг, амьдардаг болон амьдардаггүй

³³⁴ https://www.pensioenfederatie.nl.translate.google.com/website/the-dutch-pension-system-highlights-and-characteristics?x_tr_sl=mn&x_tr_tl=en&x_tr_hl=mn&x_tr_pto=nui

бүх иргэдийг оролцуулан даатгалд хамруулдаг байна. Хамтрагч нь дараах тохиолдолд тэтгэмж авах эрх үүснэ. Үүнд:

- 1950-иад оноос өмнө төрсөн бол;
- 18-аас доош насны хүүхэдтэй, эсхүл жирэмсэн бол;
- Хөдөлмөрийн чадвараа 45 хувь алдсан бол.

Эцэг эхээ алдсан хүүхдийн мөнгийг асран хамгаалагчид, өнчин хүүхдийн тэтгэмжийг өөрт нь тус тус олгоно. Энэ хуульд гэрлэсэн болон хамтран амьдарч буй хосууд ижил эрхтэй байна. Хамтрагчид төлөх тэтгэмжийн хэмжээ нь тэдний орлогоос хамаарна. Тэтгэмж авахдаа тооцсон хөдөлмөрийн орлогын хэмжээ нь нийт хөдөлмөрийн орлогын доод хэмжээний 50%, түүнийг хассаны гуравны нэгийг нэмж тооцно. Хэрэв орлого нь сард тогтоосон дээд хэмжээнээс өндөр байвал дээрх хуулийн дагуу тэтгэмж авах эрх үүсэхгүй. Энэ орлогын түвшин 1950 оноос өмнө төрсөн иргэдэд хамаатай байна.³³⁵

Нидерландын тэтгэврийн тогтолцооны онцлог шинж:

- Нидерландын хуулиар тогтоосон тэтгэврийн тогтолцоо нь өндөр настнуудыг эдийн засгийн эрдсэл, ядуурлаас сэргийлэхээс гадна, нэмэлт орлого бий болгох боломжийг хувийн тэтгэврээр бүрдүүлсэн, хамгийн бага эрсдэлтэй улс болж чадсан.
- 2019 оны тэтгэврийн шинэчлэл нь тэтгэврээр тогтоох насны өсөлтийг удаашруулсан. Тэтгэврээр тогтоолгох насыг 66 насыг 2020, 2021 онд өөрчлөөгүй, 2024 онд 67 нас болгон аажмаар нэмэгдүүлэх ба 2025 онд тэтгэврээр тогтоолгох насыг бага хурдаар нэмэгдүүлэх чиглэлийг баримтлана.
- 2009-2019 оны хооронд санхүүгийн хямралын улмаас мэргэжлээс шалтгаалах тэтгэврээр авагчид орлогогүй болсон байна. Хөдөлмөр эрхлэлтийн хувийн тэтгэврийн тогтолцоо нь хөрөнгө оруулалтын алдагдал, бага хүүтэй холбоотой тэтгэмжийг царцаах, заримдаа бууруулах арга хэмжээ авч байсан.
- Тэтгэврийн шинэчлэл нь Голландын Засгийн газар, нийгмийн түншүүдийн тэргүүлэх чиглэл хэвээр байна. 2008 оны санхүүгийн хямрал, түүхэндээ бага хүүтэй байсан тул тэтгэврийн эрхийг 10 жил царцаах, танах зэргээр тэтгэврийн тогтолцооны хуулийн систем алдагдаж байсан. 2019 оны 6 дугаар сараас эхлэн тэтгэврийн гэрээний зарчимд үр дүнтэй шинэчлэл хийсэн алхам болсон гэж үздэг.³³⁶

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

³³⁵ <https://www.cbs.nl/en-gb/news/2010/20/fewer-and-fewer-survivor-benefits/national-survivor-benefits-act-anw->

³³⁶ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9145-2021-ADD-2/en/pdf>

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

Нидерланд

- <https://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/Pension-Funds-in-Figures-2020.pdf>
- <https://lead.style/n/JrUmuJAooloYtSl7qqh6http://documents.worldbank.org/curated/en/750651468286290848/pdf/685260ESW0MONG0port0No-685260MN0Mon.pdf>
- https://business.gov.nl/regulation/pension/?gclid=CjwKCAjwtfqKBhBoEiwAZuesiKodHG3dgmhr10dMxPrQloSRZUWZTd5OSiWAZfjha6OowcFRnBxDfBoC3ZwQAvD_BwE
- <https://www.oecd.org/pensions/Pension-Funds-in-Figures-2020.pdf>
- https://ec.europa.eu.translate.google/employment_social/soc-prot/missoc98/english/01/nl.htm?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=mn&_x_tr_hl=mn&_x_tr_pto=nui
- https://www-expatica-com.nl/living/gov-law-admin/social-security-in-the-netherlands-100578/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=mn&_x_tr_hl=mn&_x_tr_pto=nui
- Гадны орнуудын хувийн тэтгэврийн тогтолцоо – Нидерланд – Тэтгэврийн Ууган Сан (tus.mn)
- <https://kwps.com/usr-uploads/files/brochures/KWPS%20-%20Pensions%20in%20the%20Netherlands.pdf>
- <http://repository.ufe.edu.mn:8080/xmlui/bitstream/handle/8524/2022/FA16b043%20B.Oyundelger%20diflom.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- <https://www.pensioenfederatie.nl/website/the-dutch-pension-system-highlights-and-characteristics>
- <https://www.tus.mn/wp-content/uploads/2020/11/Nederland-Tsuvral-20201117.pdf>
- <https://medium.com/@ganzorigganbat/%D1%82%D1%8D%D1%82%D0%B3%D1%8D%D0%B2%D1%80%D0%B8%D0%B9%D0%BD-%D1%82%D1%83%D1%85%D0%B9-d7873feb8e92>
- https://www.pensioenfederatie-nl.translate.google/website/pension-fund-governance?_x_tr_sl=mn&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=mn&_x_tr_pto=nui
- <https://www.cbs.nl/en-gb/news/2010/20/fewer-and-fewer-survivor-benefits/national-survivor-benefits-act--anw-->
- <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9145-2021-ADD-2/en/pdf>

Сингапур

- <https://www.enpf.kz/ru/pension-system/world/singapore.php>
- <https://www.cpf.gov.sg/Members/AboutUs/about-us-info/cpf-overview>

Казахстан

- <https://www.enpf.kz/ru/>

Норвеги

- Гадаадын зарим орны уул уурхайн баялгийн сангийн зохицуулалт, туршлага СТ- 15/429
- Эх үүсвэр нь уул уурхайн орлогоос бүрддэг баялгийн сангуудын зарчим, үйл ажиллагаа СТ- 09/215
- Гадаадын зарим орны тэтгэврийн сангийн тогтолцоо, сангийн нөөц хөрөнгийн удирдлага, хөрөнгө оруулалтад ашиглах боломжийн талаарх туршлага, эрх зүйн зохицуулалт СТ- 16/219
- Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн Уурхайгаас олох эх үүсвэр бүхий тусгай сангийн эрх зүйн зохицуулалт” бодлогын судалгаа 2013 http://nli.gov.mn/pdf/uul_uurhain_orlogo_buhii.pdf
- Дэлхийн банк “Уур уурхай ба оюун ухаан” эдийн засгийн хөгжлийн загварын тойм судалгаа, 2020 оны 9 дүгээр сар <http://documents1.worldbank.org/curated/en/732411600370860178/pdf/Mines-and-Minds-Leveraging-Natural-Wealth-to-Invest-in-People-and-Institutions.pdf>
- Сангийн яам Баялаг ба боломжийг удирдах нь: уул уурхайн орлого, баялгийн сан <https://app.greensoft.mn/uploads/users/1277/files/P-1%20Zorigtbat.pdf>
- Азийн хөгжлийн банк – Монгол Улсын эрдэс баялгийн орлогын менежментийг сайжруулах нь, 2019 он <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/520536/management-natural-resource-revenues-mongolia.pdf>
- Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам “Баялгийн сан, баялгийн үр ашгийг иргэдэд хүртээх” дэд сайд Д.Заргжав 2019 <https://cabinet.gov.mn/wp-content/uploads/uul-uurhai.pdf>

- Mongolian mining journal Монгол баялгийг удирдах хуулийн нууц төсөл <http://www.mongolianminingjournal.com/a/71261>
- Инвестопедиа. (2020 он). *Норвегийн засгийн газрын тэтгэврийн сан*. <https://www.investopedia.com/terms/g/government-pension-fund-norway.asp>
- Норджес банк, Хөрөнгө оруулалтын менежмент. (2021 он). *Сангийн тухай*. <https://www.nbim.no/en/the-fund/about-the-fund/>
- Байгалийн нөөцийн засаглалын хүрээлэн, Колумбын их сургуулийн Тогтвортой хөрөнгө оруулалтын Колумбын төв. (2013 он). *Норвегийн Засгийн газрын тэтгэврийн сан глобал*. https://resourcegovernance.org/sites/default/files/NRF_Norway_July2013.pdf
- Норджес банк, Хөрөнгө оруулалтын менежмент. (2021 он). *Хөрөнгө оруулалтын стратеги*. <https://www.nbim.no/en/the-fund/how-we-invest/investment-strategy/>
- Харвардын Их Сургуулийн Харвард Кеннедийн сургуулийн Шинжлэх ухаан ба олон улсын харилцааны Белфер төв. (2015 он). *Үндэсний Их Сургуулийн Харвард Кеннедийн сургуулийн Шинжлэх ухаан ба олон улсын харилцааны Белфер төв*. <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/FundProfiles.pdf>
- Засгийн газрын тэтгэврийн сан-Government Pension Fund of Norway http://en.wikipedia.org/wiki/The_Government_Pension_Fund_of_Norway

Чили

- Fiscal Responsibility Law, <https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idLey=20128>
- Ministerio de Hacienda, <https://hacienda.cl>
- Natural Resource Funds, Chile, The Pension Reserve Fund and the Economic and Social Stabilization Fund, http://ccsi.columbia.edu/files/2014/04/nrf_Chile_August2013_RWI_VCC.pdf
- <https://www.investopedia.com/terms/p/passiveinvesting.asp>
- Судалгааны эмхтгэл.3 боть, “Эх үүсвэр нь уул уурхайн орлогоос бүрддэг баялгийн сангуудын зарчим, үйл ажиллагаа” харьцуулсан судалгаа
- Судалгааны эмхтгэл. 22 боть, “Гадаадын зарим орны уул уурхайн баялгийн сангийн зохицуулалт, туршлага” харьцуулсан судалгаа.
- Судалгааны эмхтгэл. 23 боть, “Гадаадын зарим орны тэтгэврийн сангийн тогтолцоо, сангийн нөөц хөрөнгийн удирдлага, хөрөнгө оруулалтад ашиглах боломжийн талаарх туршлага, эрх зүйн зохицуулалт” харьцуулсан судалгаа.
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Хуримтлалын нэгдсэн сангийн танилцуулга. 2021.
- Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн. Бодлогын судалгаа. 2013. Уул уурхайгаас олох эх үүсвэр бүхий тусгай сангийн эрх зүйн зохицуулалт. https://nli.gov.mn/pdf/uul_uurhain_orlogo_buhii.pdf
- Нэг хүнд ногдох ДНБ ба сангийн хуримтлалын тухай. <http://www.iltod.gov.mn/?p=382>.